

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A S. o. u.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:4

SOCIALDEPARTEMENTET

PROMEMORIA

MED FÖRSLAG TILL

LAG MED BESTÄMMELSER

OM ALLMÄNNA BEHÖRIGHETSVILLKOR

FÖR VISSA KOMMUNALA

UPPDRAG M. M.:

AVGIVEN AV

1941 ÅRS UTSKYLDSSTRECKSSAKKUNNIGA

S T O C K H O L M

1 9 4 4

Statens offentliga utredningar 1944

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Av E. Lindahl och L. Lemne. Marcus. 71 s. Jo.2. Betänkande med förslag angående långtjänstunderbefäl m. m. Beckman. 91 s. Fö.	3. Betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren. Marcus. 336 s. Fi.4. Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. Häggström. 66 s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

PROMEMORIA

MED FÖRSLAG TILL

LAG MED BESTÄMMELSER

OM ALLMÄNNA BEHÖRIGHETSVILLKOR

FÖR VISSA KOMMUNALA

UPPDRAG M. M.

AVGIVEN AV

1941 ÅRS UTSKYLDSSTRECKSSAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1944

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

440814

PROMEMORIA

med förslag till

LAG MED RESTÅNDELSEN

OM ALLMÄNNA BEHÖRIGHETS/FÖR

FÖR VISSA KOMMUNALA

LENDINGAR M.M.

AVGIFTER

1914 ÅRS FÖRSTÄLLNINGSSAMMENHANG

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Socialdepartementet.

Genom beslut den 26 september 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla fem sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning av frågan om mildring eller upphävande av de åren 1935 och 1936 beslutade skärpningarna av utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för valbarhet och behörighet till vissa kommunala förtroendeuppdrag ävensom framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades såsom sakkunniga följande personer, nämligen ledamoten av riksdagens andra kammare prosten H. M. Hallén, tillika ordförande, ledamöterna av riksdagens första kammare lantbrukaren A. E. A. Albertsson och professorn N. Herlitz samt ledamöterna av riksdagens andra kammare hemmansägaren J. E. Andersson och trafikförmannen C. O. Nilsson.

Sedan de sakkunniga, som antagit benämningen 1941 års utskyldsstrecks-sakkunniga, slutfört sitt uppdrag, få de härmed vördsamt överlämna bilagda promemoria med utredning och förslag i förevarande ämne jämte till promemorian hörande bilagor.

Stockholm den 30 december 1943.

Harald Hallén.

Eskil Albertsson.

Jones Erik Andersson.

Nils Herlitz.

Olof Nilsson.

Promemoria

med utredning och förslag i frågan om mildring eller upphävande av de
åren 1935 och 1936 beslutade skärpningarna av utskylds-
strecket såsom diskvalifikationsgrund för val-
barhet och behörighet till uppdrag.

Den kommunala rösträtten var före 1918 års kommunala rösträttsreform varken allmän eller lika. En grundläggande förutsättning för rösträtt var skattskyldighet till kommunen; det envar röstberättigad tillkommande röstvärdet var vidare beroende på skattskyldighetens omfattning. Därför diskvalificerades också den för rösträtt, som häftade för oguldna kommunalutskylder. I samband med införandet av allmän och lika kommunal rösträtt år 1918 mildrades också detta mycket stränga utskyldsstreck. Till följd av underlåten skattebetalning diskvalificeras enligt kommunalförfattningarna härefter endast den, som i avseende å honom påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, häftar för utskylder för flera än två av dessa år.

Rösträtt i kommunens angelägenheter utgjorde redan enligt 1862 års kommunalförordningar ett grundläggande villkor för valbarhet till vissa mera betydelsefulla kommunala förtroendeuppdrag. Den kommunala rösträttsreformen fick härigenom indirekt också karaktär av en revision av villkoren för valbarhet till dylika uppdrag. Från att tidigare den var obehörig härför, som över huvud taget häftade för oguldna kommunalutskylder, diskvalificerades efter reformen endast den, som häftade för flera än två av de under de tre sistförflutna kalenderåren till betalning förfallna kommunalutskylderna. Någon ändring av denna regel företogs ej vid 1930 års allmänna kommunallagsrevision.

Riksdagen hemställde emellertid år 1930 i samband med antagandet av de nya kommunallagarna, i anledning av motionen nr 268 i första kammaren av herrar Frändén och Erik Andersson, i skrivelse (nr 330) till Kungl. Maj:t om förslag till införande av bestämmelser i kommunallagarna, att den, som häftade för honom påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, skulle vara utesluten från valbarhet vid val till kommunala förtroendeuppdrag.

I konstitutionsutskottets av riksdagen åberopade utlåtande (nr 30) i ämnet hade anförts, att det vore en rimlig fordran, att de, som erhöle kommunala förtroendeuppdrag, och åt vilka sålunda överlätas att disponera över kommunens och skattebetalarnas medel ävensom, beträffande kommunalnämnen-

dens ledamöter, att förvalta kommunens egendom, uppbära dess inkomster och i övrigt handha dess drätsel, hade det samhällsintresse och det ekonomiska oberoende, att de för egen del både ville och kunde fullgöra de åligganden till kommunen, som de ålade och utkrävde av andra. I allmänhet upprätthölles måhända denna fordran inom kommunerna, men då motsatsen förekommit, borde lagbestämmelser härom införas. Utskottet ville emellertid icke vid dåvarande tidpunkt förelägga riksdagen något lagförslag i ämnet. — Emot konstitutionsutskottets hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utskyldsstreckets skärpning hade herr Strömberg jämte sju andra medlemmar av utskottet reserverat sig. Reservanterna framhöllo, att det ifrågavarande kravet som regel upprätthölles inom kommunerna utan föreskrift i lag. Enligt deras mening vore det ej påkallat att på förevarande område lagstifta för undantagsfall. De vore övertygade om att såväl de valda förtroendemännen som de politiska partierna skulle bemöda sig om att ytterligare nedbringa antalet av de påtalade undantagsfallen utan lagstiftningens ingripande.

Enligt ett författningsförslag, som i anledning av den nyss berörda riksdagsskrivelsen utarbetats inom socialdepartementet genom tillkallad sakkunnig (SOU 1933 nr 23 sid. 51 ff.) skulle fullgjord skattebetalning till kommunen under de tre sistförflutna kalenderåren stadgas som ett villkor för behörighet att bekläda förtroendeuppdrag, vilka i valbarhets- och behörighetshänseende omedelbart reglerades i lagarna om kommunalstyrelse på landet och i stad, förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, lagarna om församlingsstyrelse och om församlingsstyrelse i Stockholm samt lagarna om skolstyrelse i vissa kommuner och om folkskoleväsendet i Stockholm.

Spörsmålet om skärpning av utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för kommunala förtroendeuppdrag kom år 1934 ånyo under riksdagens prövning genom motionerna nr 70 i första kammaren av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. och nr 77 i andra kammaren av herr Lindman m. fl. I anledning av dessa motioner hemställde riksdagen i skrivelse (nr 292) till Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t, efter verkställd allsidig utredning av frågan om skärpt kommunalt utskyldsstreck såsom villkor för valbarhet och behörighet till kommunala förtroendeuppdrag, måtte för 1935 års riksdag framlägga förslag till lagbestämmelser på området.

Konstitutionsutskottet hade i sitt till grund härför liggande utlåtande (nr 21) i ämnet anført, att den nyss berörda, inom socialdepartementet verkställda utredningen, med hänsyn till sin begränsade omfattning, icke syntes kunna läggas till grund för den av riksdagen år 1930 begärda lagstiftningen. Den då gjorda framställningen hade varken inneburit eller åsyftat en sådan begränsning av giltighetsområdet för ifrågavarande lagstiftning, att ett skärpt utskyldsstreck endast skulle komma att gälla för sådana kommunala för-

troendeuppdrag, som i valbarhets- eller behörighetshänseende omedelbart reglerades i kommunalförfattningarna för de s. k. primärkommunerna. Lagstiftningen borde ej i skilda kommuner få en olika verkan beroende på i vilken utsträckning förvaltningen centraliserats hos drätselkammare eller kommunalnämnd. Föga konsekvent vore det också att skärpa utskyldsstrecket såsom villkor för valbarhet till stads- och kommunalfullmäktige eller drätselkammare och kommunalnämnd men däremot icke till landsting eller landstings förvaltningsutskott. Syftemålet med de begärda lagbestämmelserna kunde dessutom endast delvis nås, om desamma icke komme att gälla även i fråga om sådana i särskilda författningar omhandlade styrelser för självförvaltning som fattigvårdsstyrelse, barnavårdsnämnd, sjukhusdirektion, hälsovårdsnämnd, nykterhetsnämnd, byggnadsnämnd och brandstyrelse. Stadgandena angående dessa styrelser och nämnder vore av kommunalrättslig natur. Därför borde, såsom ock förutsattes år 1930, frågan om skärpt kommunalt utskyldsstreck såsom villkor för valbarhet till desamma beredas och prövas i ett sammanhang med spörsmålet om införande i kommunallagarna av bestämmelser i motsvarande hänseende. Det kunde ifrågasättas, om icke därjämte övriga i kommunallagarna upptagna villkor för behörighet till där omhandlade kommunala förtroendeuppdrag borde utsträckas att gälla andra dylika uppdrag. Till spörsmålet, om de grundläggande reglerna angående de åsyftade behörighetsvillkoren borde införas i kommunallagarna även i vad de anginge sådana styrelser och nämnder, som reglerades i specialförfattningarna, ville utskottet icke taga ståndpunkt före utredningens slutförande. — Emot utskottets skrivelseförslag hade herr Hallén jämte åtta andra medlemmar av utskottet avgivit reservation med framhållande i huvudsak av samma synpunkter som i den förut berörda reservationen år 1930.

I proposition (nr 184) till 1935 års riksdag med förslag till lag om kommunalstyrelse i Stockholm förklarade sig emellertid föredragande departementschefen icke kunna tillstyrka införande av de valbarhetsvillkor, varom riksdagen gjort framställning. En skärpning av utskyldsstrecket såsom valbarhetsvillkor vore enligt departementschefens mening icke erforderlig eller lämplig. Tillräckliga skäl hade icke heller anförts för införande av ett utskyldsstreck i de talrika fall, då för närvarande icke ens kravet på rösträtt blivit uppställt som valbarhetsvillkor. Den uteblivna skattebetalningen kunde bero av sjukdom, oförvållad arbetslöshet eller annan liknande orsak; att under sådana förhållanden förklara uppdragsgivaren obehörig att fortfarande innehava sitt uppdrag vore icke motiverat. Att bättre än det dåvarande utskyldsstrecket schematiskt gjorde skilja på de fall då bristande vilja och de fall då oförvållad oförmåga varit anledningen till den uteblivna skattebetalningen torde vara praktiskt ogenomförbart. Beaktas borde också att skatten först erlades upp till två år i efterhand. Den skattskyldiges förhållanden kunde

då givetvis på grund av mellankommande omständigheter av den art, som nyss berörts, vara helt förändrade.

Riksdagen beslöt emellertid, i anledning av motionerna nr 314 i första kammaren av herr Bagge m. fl. och nr 550 i andra kammaren av herr Lindman m. fl. samt motionerna i samma kammare nr 514 av herr Nyblom och nr 523 av herr Carleson m. fl., på förslag av konstitutionsutskottet (utlåtande nr 19) för sin del införande av en bestämmelse i den föreslagna nya kommunalförfattningen för Stockholm om att den ej kunde vara stadsfullmäktig, vilken häftade för honom påförda utskylder till staden, vilka förfallit till betalning under något av de tre sistförflutna kalenderåren, samt att samma obehörighetsregel även skulle gälla beträffande medlemmar av stadens nämnder, för så vitt ej annat vore föreskrivet i lag eller särskild författning eller i nämndens instruktion. De av riksdagen antagna lagförslagen godkändes sedermera av Kungl. Maj:t.

Samtidigt anhöll 1935 års riksdag, i anledning av de nyss återopade motionerna nr 514 och 523 i andra kammaren, ävenledes på förslag av konstitutionsutskottet, i skrivelse (nr 237) till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t, i anslutning till riksdagens i förut nämnda skrivelser åren 1930 och 1934 gjorda uttalanden, efter verkställd allsidig utredning av frågan om fullgjord skattebetalning såsom villkor för valbarhet och behörighet till kommunala förtroendeuppdrag för 1936 års riksdag måtte framlägga förslag till lagbestämmelser i ämnet. För utformningen av den allmängiltiga — för såväl Stockholm som övriga kommuner tillämpliga — regel i ämnet, vilken riksdagen i sina tidigare framställningar åsyftat, ansågs nämligen ytterligare utredning erfordras utöver den, som redan verkställts. Härvid borde övervägas, om icke övriga i kommunallagarna upptagna villkor för behörighet till där omhandlade kommunala förtroendeuppdrag borde utsträckas att gälla även andra dylika uppdrag.

Mot vad konstitutionsutskottet sålunda föreslagit hade herr Hallén jämte åtta andra medlemmar av utskottet reserverat sig.

Ehuru den av riksdagen begärda utredningen icke kommit till stånd, beslöt 1936 års riksdag, i anledning av dels motionen nr 126 i andra kammaren av herr Werner i Höjen m. fl., dels motionerna nr 167—171 i samma kammare av herr Olsson i Mora m. fl., dels ock motionerna nr 171 i första kammaren av herr Bagge m. fl. och nr 519 i andra kammaren av herr Lundqvist m. fl., på förslag av konstitutionsutskottet (utlåtande nr 27) för sin del antaga sådana ändringar i lagarna om kommunalstyrelse på landet och i stad, lagarna om församlingsstyrelse och om församlingsstyrelse i Stockholm, lagen om skolstyrelse i vissa kommuner samt lagen om landsting, att det år 1935 i den nya kommunalförfattningen för Stockholm införda skärpta valbarhets- och behörighetsvillkoret blev tillämpligt å ordförande och vice ordförande i kommunalstämma och kyrkostämma, å kommunal-, stads- och kyrkofullmäktige,

å medlemmar av kommunalnämnd, drätselkammare, kyrko- och skolråd, folk- och fortsättningsskolestyrelse samt biblioteksstyrelse ävensom å landstingsman och medlem av landstingets förvaltningsutskott.

De av riksdagen antagna lagändringarna godkändes sedermera av Kungl. Maj:t. Dessa skulle emellertid endast äga tillämpning i avseende å val för tid, som helt och hållet infölle efter den 31 december 1936, men ej föranleda rubbning i beståndet av sådana val som eljest företagits före samma dag.

Vidare begärde 1936 års riksdag — likaledes på förslag av konstitutionsutskottet — som icke var beredd att utan närmare utredning i kommunal-lagarna införa allmänna valbarhetsbestämmelser, gällande även för sådana kommunala uppdragshavare, som ej vore i sådan lag särskilt nämnda, i skrivelse (nr 106) till Kungl. Maj:t skyndsam utredning och förslag i nämnda avseende.

Emot konstitutionsutskottets förslag till lagändringar och till skrivelse hade herr Strömberg jämte åtta andra medlemmar av utskottet avgivit reservation under åberopande av i huvudsak samma skäl som framförts av föredragande departementschefen i den förut berörda propositionen (nr 184) till 1935 års riksdag.

I anledning av motionen nr 292 i andra kammaren av herr Mårtensson m. fl. hemställde konstitutionsutskottet (utlåtande nr 14) vid 1937 års riksdag, att riksdagen skulle begära skyndsam utredning och förslag angående upphävande av de åren 1935 och 1936 beslutade skärpningarna av utskylds-strecket som valbarhets- och behörighetsvillkor till kommunala förtroende-uppdrag. Till stöd härför framhöll utskottet, att fordran på fullgjord skattebetaling faktiskt upprätthållits inom kommunerna redan före den beslutade skärpta lagstiftningen i ämnet. I de sällsynta fall, då undantag härifrån kunde ha förekommit, ansåg utskottet dessa ha varit motiverade av tungt vä-gande skäl såsom sjukdom, oförvållad arbetslöshet eller annan liknande orsak; och att i sådana fall förklara en kommunal uppdragshavare obehörig att inne-ha sitt förtroendeuppdrag fann utskottet icke motiverat. Utskottet ansåg därför lagstiftningen böra ändras, innan den ännu hunnit bliva till men för det kommunala livet.

I en reservation till konstitutionsutskottets utlåtande av herr Gustaf Adolf Björkman jämte åtta andra medlemmar av utskottet yrkades avslag å ut-skottets hemställan under hänvisning bland annat till att de, åt vilka över-lämnades att disponera över kommunens och skattebetalarnas medel och att förvalta kommunens egendom, måste för egen del både vilja och kunna full-göra sina åligganden mot kommunen; dessutom anmärktes det, att den nya lagstiftningen faktiskt ännu icke trätt i tillämpning.

Herr Holmbäck framhöll i en av honom avgiven, till utlåtandet fogad re-servation, att allmän enighet torde råda om att endast den, som ordentligt fullgjorde sina ekonomiska skyldigheter mot kommunen, borde vara valbar

till kommunala förtroendeuppdrag, men att å andra sidan den, som på grund av sjukdom eller arbetslöshet kommit att något år restera för kommunala utskylder, icke på denna grund borde utestängas från valbarhet. Anledningen till att — när man 1935 och 1936 för att utestänga skattesolkare från valbarhet skärpte kommunallagarnas behörighetsvillkor för val till kommunala förtroendeposter — icke samtidigt gav regler om att den, som på grund av sjukdom eller arbetslöshet kommit att restera för skatt fortfarande skulle äga valbarhet, torde endast legat i att man ansett det tekniskt omöjligt att införa dylika regler. Den uppfattning, man i detta hänseende hyste, torde vila på den undersökning i fråga om utskyldsstrecket, som verkstälts av särskilda kommitterade inom justitiedepartementet, i den 14 november 1918 avgivet betänkande med förslag till revision av fattigvårds- och utskyldsstrecken. Stora svårigheter reste sig otvivelaktigt mot undantag från utskyldsstrecket som valbarhetsvillkor, så att personer, vilka på grund av sjukdom eller arbetslöshet resterade för kommunalskatt, skulle behålla sin valbarhet. Kommitterades framställning syntes dock icke vara avgörande. Vad kommitterade på ett bindande sätt visat upp vore, att man icke hade möjlighet att från ett generellt utskyldsstreck som villkor för rösträtt stadga undantag för dem, som på grund av sjukdom eller arbetslöshet kommit att restera för skatten. Den fråga, det här gällde, avsåge emellertid, om man kunde ha sådan möjlighet i fråga om ett utskyldsstreck som valbarhetsvillkor. Bland annat vore därvid att märka, att det gällde mycket färre personer och att frågan om valbarheten icke behövde lösas genom röstlängden utan kunde uppskjutas till senare tillfälle. Frågan om undantag från utskyldsstrecket för att bereda valbarhet åt personer, som på grund av sjukdom eller arbetslöshet resterade för skatt, borde enligt reservantens mening därför göras till föremål för utredning.

Vid ärendets behandling i kamrarna stannade dessa i skiljaktiga beslut. Första kammaren biföll den av herr Gustaf Adolf Björkman m. fl. avgivna reservationen under det att andra kammaren biföll utskottets hemställan. Frågan hade alltså förfallit.

Spörsmålet om upphävande av de åren 1935 och 1936 införda skärpta valbarhets- och behörighetsbestämmelserna i fråga om kommunala förtroendeuppdrag berördes härefter vid 1939 års lagtima riksdag i en interpellation i andra kammaren av herr Nordström i Kramfors. Statsrådet och chefen för justitiedepartementet meddelade i sitt interpellationssvar, att det syntes honom finnas anledning undersöka den nya lagstiftningens verkningar. Det borde enligt hans mening vara möjligt att genom infordrande av yttranden från myndigheter och partiorganisationer erhålla en konkret och tillförlitlig bild av den omfattning, i vilken personer verkligen nödgats avstå från att delta i förtroendeställning i det kommunala livet på grund av ifrågavarande behörighetsvillkor, och i vad mån den bristande skattebetalningen berott på omständigheter som kunde ursäktas densamma. Resultatet av en sådan under-

sökning ansåg statsrådet vara ägnat att belysa den praktiska betydelsen av den lagstiftningsfråga som framförts av interpellanten. Statsrådet upplyste vidare, att chefen för socialdepartementet meddelat honom, att han hade för avsikt att låta verkställa en dylik utredning.

I syfte att mildra de ofta betydande olägenheter, som värnpliktiga, vilka inkallas till tjänstgöring vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering, få vidkännas på grund av avbrottet i sin vanliga verksamhet, antogs sedermera hösten 1939 en lag om upphävande i vissa fall av verkan av uraktlåtenhet att erlagga utskylder till kommun eller annan menighet med avseende å rösträtt och behörighet. Enligt denna lag skall vid tillämpning av i lag givna stadganden angående villkor för utövande av rösträtt och behörighet att inneha uppdrag, person, som inkallats till tjänstgöring vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering, icke anses häfta för oguldna utskylder, vilka förfallit till betalning under tiden för sådan tjänstgöring eller inom två månader från tjänstgöringens slut och med vilkas indrivning anstånd åtnjutits enligt särskilda, av Konungen utfärdade bestämmelser.

Härefter väcktes vid 1940 års lagtima riksdag i motionen nr 160 i andra kammaren av herr Olsson i Stockholm m. fl. förslag, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag om upphävande av de skärpta valbarhets- och behörighetsreglerna till kommunala förtroendebefattningar, som beslötos åren 1935 och 1936. Konstitutionsutskottet (utlåtande nr 8) avstyrkte förslaget under hänvisning till den förut omnämnda, i interpellationssvaret den 3 maj 1939 utlovade utredningen i ämnet, vilken visserligen icke påbörjats men av utskottet förutsattes komma att företagas så snart förhållandena sådant medgäve. Kamrarna fattade beslut i enlighet med utskottets hemställan.

Samma fråga kom ånyo under riksdagens prövning år 1941 genom motionerna nr 71 i första kammaren av herr Wagnsson m. fl. och nr 108 i andra kammaren av herr Edberg m. fl. I anledning av dessa motioner hemställde konstitutionsutskottet (utlåtande nr 14), att riksdagen hos Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning av frågan om sådan mildring av de åren 1935 och 1936 beslutade skärpta valbarhets- och behörighetsvillkoren för vissa kommunala förtroendeuppdrag, att den, som oförvållat, i följd av arbetslöshet eller sjukdom eller av annan jämförlig orsak, kommit att häfta för kommunalutskylder för något av de senaste tre åren, icke därigenom diskvalificerades för sådana uppdrag, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Till stöd härför framhöll utskottet, att till grund för de åren 1935 och 1936 införda skärpta bestämmelserna med avseende å det kommunala utskyldstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor hade anförts, att det vore en rimlig fordran, att de, som erhöle kommunala förtroendeuppdrag, och åt vilka sålunda överlättes att disponera över kommunens och skattebetalar-

nas medel ävensom, beträffande kommunalnämndens och drätselkammarens ledamöter, att förvalta kommunens egendom, uppbära dess inkomster och i övrigt handhava dess drätsel, hade det samhällsintresse och det ekonomiska oberoende, att de för egen del både ville och kunde fullgöra de skyldigheter till kommunen, de ålade och utkrävde av andra. Häremot hade emellertid anmärkts, att denna fordran faktiskt upprätthållits inom kommunerna redan före den beslutade skärpningen av lagbestämmelserna, att i de sällsynta fall, då undantag härifrån förekommit, dessa varit grundade på tungt vägande skäl såsom arbetslöshet eller sjukdom hos vederbörande eller på annan jämförlig orsak samt att det i sådana fall icke kunde vara motiverat att förklara en kommunal uppdragshavare obehörig att fortfarande inneha sin förtroende-syssla.

Genom 1939 års lag om upphävande i vissa fall av verkan av uraktlåtenhet att erlägga utskylder till kommunen eller annan menighet med avseende å rösträtt och behörighet hade statsmakterna för ett speciellt fall, nämligen beträffande värnpliktiga som inkallats till tjänstgöring vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering, redan anslutit sig till denna senare åsikt. Enligt utskottets mening borde man emellertid icke stanna härvid utan söka mildra det åren 1935 och 1936 skärpta kommunala utskyldsstrecket såsom valbarhetsvillkor därhän, att obehörighet till kommunala förtroendeuppdrag icke inträdde därför att vederbörande oförvållat, i följd av arbetslöshet eller sjukdom eller av annan jämförlig orsak, kommit att häfta för utskylder till kommunen för något av de tre sista kalenderåren.

Anledningen till att icke redan de nämnda år beslutade bestämmelserna erhöello en sådan mjukare utformning torde varit att finna i de tekniska svårigheter, som ansetts vara förenade med utformningen av sådana regler. Det av särskilda kommitterade inom justitiedepartementet år 1918 avgivna betänkandet med förslag till revision av fattigvårds- och utskyldsstrecken hade ådagalagt dessa svårigheter beträffande utskyldsstrecket såsom rösträttsvillkor. Men svårigheterna måste enligt utskottets mening vara väsentligen mindre, då frågan endast avsåge utskyldsstrecket såsom valbarhetsvillkor. I senare fallet anginge den endast ett i förhållande till de röstberättigade ringa antal personer, för vilka behörighetsfrågan icke behövde lösas redan genom röstlängden utan först vid en senare tidpunkt och då borde kunna anförtros åt något för ett opartiskt bedömande av detta grannliga spørsmål särskilt kvalificerat organ. Utskottet tillstyrkte därför en utredning av frågan om ett mildrande på angivet sätt av det åren 1935 och 1936 beslutade skärpta utskyldsstrecket såsom behörighetsvillkor.

I en till konstitutionsutskottets utlåtande fogad reservation av herr Oscar Gottfrid Karlsson jämte sju andra utskottsmedlemmar hemställdes, att riksdagen för sin del måtte antaga vissa där framlagda förslag till ändrad lydelse av kommunallagarna, åsyftande upphävande av de åren 1935 och 1936 beslu-

tade skärpningarna av utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. Enligt reservanternas åsikt var det inte möjligt att på ett objektivt sätt skilja de »självförvållade» från de »oförvållade», och då det under normala förhållanden torde vara ytterligt sällsynt, att skattesolkare vore innehavare av kommunala förtroendeuppdrag, vore det enligt deras mening inte riktigt att bibehålla en bestämmelse, som i en svår och pressande tid hade visat sig vara till skada i åtskilliga fall.

I en annan reservation av herr Holmström jämte tre andra utskottsmedlemmar framhölls, att den lagstiftning, som genomfördes 1939, enligt vad som uppgivits, icke i skälighetsomfattning förebyggt, att personer, som inkallats till tjänstgöring vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering, på grund av härigenom uppkomna svårigheter vid erläggandet av utskylder måst frånträda av dem innehavda kommunala förtroendeuppdrag. Om så vore fallet och om det funnes anledning befara, att detsamma komme att inträffa i fortsättningen, borde en uppmjukning av 1939 års lagstiftning företagas. Vad åter anginge frågan om upphävande av gällande hinder för valbarhet för dem, som av annan anledning än militärtjänstgöring underlåtit att erlagga utskylder, hade inga skäl anförts, som borde föranleda frångående av den ståndpunkt riksdagen intog i frågan åren 1935 och 1936.

Vid ärendets behandling i kamrarna stannade dessa i skiljaktiga beslut. Under det att första kammaren biträdde utskottets hemställan, biföll andra kammaren den nyss berörda reservationen av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. Sammanjämkningen av den skiljaktighet, som alltså förelåg mellan kamrarnas beslut, ägde rum på det sätt, att kamrarna, med frånträdande av sina förut fattade beslut, i skrivelse (nr 336) till Kungl. Maj:t anhöllo om utredning av frågan om mildring eller upphävande av de åren 1935 och 1936 beslutade skärpningarna av utskyldsstrecket som valbarhets- och behörighetsvillkor för vissa kommunala förtroendeuppdrag samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid nämnda riksdagsskrivelses föredragning i statsrådet den 26 september 1941 framhöll föredragande chefen för socialdepartementet bland annat, att gällande rättsregler rörande utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för valbarhet och behörighet för vissa kommunala förtroendeuppdrag icke vore tillfredsställande, varför på sätt riksdagen begärt utredning i ämnet borde verkställas. —

Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, att efter utskyldsstreckets skärpning åren 1935 och 1936 den diskvalificeras för valbarhet och behörighet till vissa mera betydelsefulla kommunala förtroendeuppdrag, vilken häftar för honom påförda kommunalutskylder, som förfallit till betalning under något av de tre sistförflutna kalenderåren. Angående den närmare innebörden av samt tillämpningsområdet för bestämmelserna i ämnet — från

vilka någon dispens ej kan meddelas — hänvisas till en på uppdrag av de sakkunniga verkställd, såsom bilaga till denna promemoria fogad utredning (Bilaga 1). Av denna framgår, att vid t. ex. de hösten 1942 förrättade kommunalvalen den var utesluten från valbarhet, som häftade för någon eller några av de honom påförda utskylderna till vederbörande kommun, vilka skolat erläggas under åren 1939, 1940 och 1941. För att en vid ett av dessa val behörigen utsedd kommunal förtroendeman den 1 januari 1943 skulle kunna tillträda sitt mandat, fick han vid årsskiftet ej heller häfta för de utskylder av ifrågavarande slag, vilka förföllo till betalning valåret 1942. Samme person kan vidare endast fortsätta att inneha sitt förtroendeuppdrag under vart och ett av de påföljande åren 1944, 1945 och 1946 under förutsättning, att han vid ingången av samma år icke häftar för de kommunalutskylder, som han skulle ha erlagt under år 1943 respektive år 1944 och 1945. Sista året av en fyraårig mandatperiod får en innehavare av ett kommunalt förtroendeuppdrag, å vilket utskyldsstrecket är tillämpligt, alltså ej häfta för någon enda av sju på varandra följande års utskylder till kommunen.

Enligt de sakkunnigas mening kan förevarande utskyldsstreck i sin tillämpning verka så strängt, att en revision av detsamma får anses påkallad. Denna bör emellertid ej syfta till ett fullständigt slopande av strecket utan endast till en mildring av detsamma. Bestämmelserna i ämnet vila nämligen på den i och för sig riktiga principen att de, som utses till eller inneha kommunala förtroendeuppdrag, också böra ha fullgjort sina skyldigheter till kommunen. Denna princip kan synas så självklar, att det borde vara onödigt att ha den fastslagen i lag. Så är emellertid icke fallet. Av den undersökning om utskyldsstreckets verkningar, som de sakkunniga företagit genom införskaffande av uppgifter från samtliga länsstyrelser, från över sjuhundra kommuner i olika delar av riket samt från partiorganisationer, och som i sammandrag fogas till denna promemoria såsom bilaga (Bilaga 2), framgår, att det före streckets skärpning understundom förekom, att personer, som häftade för sina kommunalutskylder, ändock utsågos till innehavare av sådana kommunala förtroendeuppdrag, vilka i valbarhets- och behörighetshänseende regleras i kommunallagarna. Av de inhämtade upplysningarna framgår vidare, att så i viss utsträckning fortfarande är fallet i fråga om sådana kommunala uppdragshavare, för vilka något utskyldsstreck ej ens numera finnes föreskrivet. Utskyldsstrecket kan alltså med fog anses fylla en betydelsefull uppgift som diskvalifikationsgrund för valbarhet till uppdrag. Detsamma bör enligt de sakkunnigas mening också anses vara fallet med strecket som obehörighetsgrund för innehav av mandat. Saknades i kommunallagarna ett sådant streck, skulle nämligen en behörigen vald kommunal förtroendeman, som sedermera komme att häfta för sina kommunalutskylder, aldrig på den grund kunna berövas sitt uppdrag, huru ousäktlig hans uraktlåtenhet att gälda dessa än vore. För det allmänna rättsmedvetandet skulle ett sådant

förhållande otvivelaktigt framstå som stötande. Ett utskyldsstreck, ehuru ett mildrat sådant, bör alltså enligt de sakkunnigas mening bibehållas som diskvalifikationsgrund för såväl valbarhet som behörighet för uppdrag, varom nu är fråga.

Vad härefter frågan om sättet för genomförande av en uppmjukning av utskyldsstrecket beträffar, få de sakkunniga till en början uttala som sin mening, att de nuvarande bestämmelserna i ämnet äro skäligen godtyckligt utformade, då de för valbarhet och behörighet till vissa uppdrag uppställa kravet på fullgjord skattebetalning till kommunen i fråga om *tre* på varandra följande års utskylder. Beträffande kommunalutskylder gällde vid de nuvarande reglernas tillkomst ej en treårig utan en tioårig preskriptionstid; numera gäller sedan den 1 juli 1943 en femårig sådan tid. I förhållande till utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för kommunal rösträtt skulle vidare redan ett så formulerat utskyldsstreck som obehörighetsgrund för uppdrag, att den ej kunde utses till eller inneha kommunala förtroendeuppdrag, varom nu är fråga, vilken häftade för det sistförflutna årets kommunalutskylder, framstå som en betydande skärpning. Redan därigenom skulle den princip, på vilken strecket vilar, komma tillräckligt tydligt till uttryck. Streckets efterlevnad skulle då också bli lättare att övervaka än vad nu är fallet. De sakkunniga anse sig därför böra förorda en sådan allmän mildring av strecket, att genom detsamma endast den diskvalificeras för uppdrag, vilken häftar för honom påförda kommunalutskylder, som förfallit till betalning under det sistförflutna kalenderåret.

Vid en reform på området bör lagstiftaren enligt de sakkunnigas mening emellertid ej stanna vid den i det föregående föreslagna mildringen av utskyldsstrecket. Om och i den mån så visar sig vara av behovet påkallat samt tekniskt möjligt att genomföra, bör dessutom i särskilda fall eftergift kunna meddelas även från ett på nyss angivna sätt uppmjukat utskyldsstreck.

Förhållandena motivera emellertid icke medgivande av dispens från de föreslagna bestämmelserna om utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för valbarhet till uppdrag. Strecket har nämligen, enligt vad som framgår av de inhämtade upplysningarna, knappast ens i sin nuvarande utformning visat sig medföra några mera betänkliga konsekvenser, då fråga är om valbarheten. Endast rent undantagsvis synes det ha förekommit, att personer, som i övrigt ansetts lämpliga till erhållande av kommunala förtroendeuppdrag, måste avföras från något partis vallista därför, att de häftat för kommunalutskylder. Minst lika sällsynt har det varit, att en såsom kandidat vid ett val uppställd person vid valförrättningen måst förklaras icke valbar som följd av strecket. Sådana fall böra alltså, därest den i det föregående förordade generella mildringen av strecket genomföres, i framtiden bliva ännu sällsyntare. Härtill kommer, att betydande tekniska svårigheter möta

att på ett tillfredsställande sätt ordna ett eftergiftsförfarande i förevarande fall, framför allt då fråga är om valbarheten till sådana uppdrag, vilkas innehavare utses genom kommunalval eller genom val på stämma. Dispens från utskyldsstrecket kan nämligen svårligen tänkas meddelad efter valtillfället utan endast före detsamma. Ett beslut om eftergift från utskyldsstrecket skulle därför lätt komma att framstå som ett slags officiell auktorisation på vederbörande kandidats lämplighet som kommunal förtroendeman.

Annorlunda förhåller det sig däremot i fråga om eftergift från strecket beträffande person, som redan utsetts till innehavare av kommunala förtroendeeuppdrag. Här kan ett dispensförfarande väntas få praktisk betydelse även med den i det föregående föreslagna allmänna utformningen av utskyldsstrecket. Väl finns det ett betydande antal kommuner, där några ogynnsamma verkningar av strecket icke framträtt. Men det finnes också kommuner, där motsatsen varit fallet. Under de tre åren 1939, 1940 och 1941 företog sålunda t. ex. enbart länsstyrelsen i Västernorrlands län ej mindre än etthundraaderton röstsammanräkningar för utseende av efterträdare till avgångna kommunala förtroendemen (kommunal- och kyrkofullmäktige), som diskvalificerats för sina uppdrag i följd av strecket. Av de från skilda håll inhämtade uppgifterna framgår vidare, att avgång till följd av strecket i omkring en tredjedel av samtliga uppgivna fall ansetts skäligen ha haft sin grund i att vederbörande uppdragshavare oförfvällat kommit att häfta för sina kommunalutskylder som följd av arbetslöshet, sjukdom eller annan jämförlig orsak. Det är otvivelaktigt sådana fall, som framkallat krav på upphävande av de åren 1935 och 1936 skärpta bestämmelserna om utskyldsstrecket. Uppfattningen, att strecket för närvarande är för strängt, torde också ha lett till den i och för sig stötande konsekvensen, att kommunala förtroendemen, som blivit obehöriga för dessa i följd av strecket, enligt vad som upplysts i vissa fall fått fortsätta att utöva sina uppdrag, ehuru det varit känt för vederbörande kommunala organ, att personerna ifråga voro obehöriga för uppdragen.

En bestämmelse om eftergift i vissa fall från huvudregeln om utskyldsstrecket skulle alltså kunna få en betydelsefull uppgift att fylla, då fråga är om den fortsatta behörigheten för redan valda kommunala förtroendemen. En grundläggande förutsättning för att ett beslut om eftergift skall kunna meddelas bör enligt de sakkunnigas mening vara, att orsaken till att vederbörande uppdragshavare häftar för sina kommunalutskylder är att söka i förhållanden, över vilka han icke skäligen kunnat råda. Denne bör oförskyllt ha kommit i den situationen, att det blivit omöjligt för honom att gälda sina kommunalutskylder. Som exempel på godtagbara grunder för dispens må här anföras olycksfall, invaliditet, egen sjukdom eller sjukdom hos anhörig, för vilken vederbörande uppdragshavare har försörjningsplikt enligt lag, arbetslöshet, naturkatastrof av något slag såsom missväxt, hagelskada

och översvämning ävensom krig och utomordentliga av krig föranledda förhållanden eller i samband därmed stående ingripanden från det allmännas sida. Flera samverkande sådana förhållanden, av vilka vart och ett är av mindre omfattning, böra självfallet kunna tillmätas samma betydelse som en enda omständighet av i och för sig större räckvidd.

Beslutanderätten i frågan, om en kommunal förtroendeman, i trots av att han häftar för sina utskylder till kommunen, ändock icke skall bliva obehörig för sitt uppdrag, bör enligt de sakkunnigas uppfattning anföras åt vederbörande kommuns beslutande myndighet. Med den personkännedom, som kan antagas vara för handen hos detta organ, bör det vara mest skickat att pröva omständigheterna i det särskilda fallet. Som en garanti mot missbruk av dispensrätten bör kvalificerad majoritet krävas för beslut, varom nu är fråga. Av samma anledning bör beslutet underställas länsstyrelsen för fastställelse.

De sakkunniga få härefter som sin mening uttala önskvärdheten av att de å vissa viktigare kommunala förtroendeuppdrag tillämpliga valbarhets- och behörighetsreglerna, bland vilka utskyldsstreckets ingår, i nu förevarande sammanhang utsträckas till att omfatta samtliga medlemmar av kommunala styrelser och nämnder samt andra sådana organ för handhavande av kommunala förvaltnings- och verkställighetsuppgifter. Den inkonsekvens, som utmärker nuvarande lagstiftningen i förevarande hänseende, och som närmare belyses i bilaga 1, bör enligt de sakkunnigas uppfattning icke längre få bestå. Det kan icke vara rimligt, att utskyldsstreckets skall få en olika faktisk verkan inom kommunerna, allt eftersom den kommunala medelsförvaltningen i mer eller mindre stor utsträckning är centraliserad till kommunalnämnd och drätselkammare. Det kan vidare ej finnas mindre anledning att ha ett utskyldsstreck föreskrivet som diskvalifikationsgrund för medlemskap av fattigvårdsstyrelse än för medlemskap av kyrkoråd och skolråd eller av folk- och fortsättningsskolestyrelse. Det är också oegentligt, att intet utskyldsstreck är tillämpligt å medlemmar av hälsovårdsnämnd i stad, då ett sådant streck gäller för medlemmar av hälsovårdsnämnd på landet. De sakkunniga vilja emellertid betona, att då de förorda införandet av enhetliga valbarhets- och behörighetsregler för kommunala förtroendeuppdrag i allmänhet, huvudsyftet härmed ingalunda är att utsträcka utskyldsstreckets tillämpningsområde utan att åstadkomma konsekvens och reda i lagstiftningen på förevarande område.

I fråga om medlemmar av kommunala organ med enbart beredande uppgifter ha de sakkunniga icke ansett sig böra förorda införande av några motsvarande bestämmelser. De nyss anförda synpunkterna kunna nämligen här ej med samma fog göras gällande. Vid utseende av medlemmar i beredningar, av vilka understundom t. ex. teknisk expertis kan erfordras, kan det vara

önskvärt med en större rörelsefrihet än den, som skulle bli följden, om de allmänna valbarhets- och behörighetsreglerna också gjordes tillämpliga å dessa beredande organ.

Liknande synpunkter ha gjort, att de sakkunniga i förevarande sammanhang ej heller ansett sig böra förorda, att de föreslagna allmänna behörighetskvalifikationerna utsträckas till att omfatta jämväl kommunala revisorer. Mindre kommuner på landet utse understundom en eller flera revisorer, som ej äro bosatta i kommunen. Att uppställa ett bostadsband för dessa skulle därför vara olämpligt. Vid sådant förhållande skulle ett utskyldsstreck bli skäligen illusoriskt.

En naturlig konsekvens av de sakkunnigas förslag om införande av allmänna valbarhets- och behörighetsregler för flertalet kommunala uppdrags-havare är, att bestämmelserna i ämnet utbrytas ur kommunallagarna och införas i en särskild lag — vilken givetvis också komme att få kommunallags natur. De sakkunniga ha alltså upprättat nedan intagna förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag, m. m.

I 1 § av den föreslagna särskilda lagen böra anges de uppdrag, för vilka lagens bestämmelser skola gälla. I fråga om sådana uppdrag som ordförande- och vice ordförandeskap i stämma samt ledamotskap av fullmäktige kan en uttömmande uppräknings ske i lagen. En sådan är emellertid icke möjlig i fråga om medlemmar av styrelser och nämnder, å vilka bestämmelserna i lagen jämväl skola göras tillämpliga. I fråga om dessa måste lagens giltighetsområde därför anges genom en allmän formel. Detta har ansetts böra ske på så sätt, att lagens bestämmelser förklaras skola gälla för uppdrag som ledamot och suppleant i kommunalnämnd, drätselkammare, kyrkoråd, skolråd, landstings förvaltningsutskott ävensom av annan för handhavande av kommunal förvaltnings- eller verkställighetsuppgift tillsatt styrelse eller nämnd.

I 2 § i lagförslaget upptagas dels de positiva dels de negativa valbarhetsvillkoren för ifrågavarande kommunala förtroendeuppdrag. I paragrafen har gjorts en erinran om att speciella valbarhetsvillkor, som finnas föreskrivna i särskilda författningar — t. ex. i lagarna om församlingsstyrelsen för medlemmar av kyrkoråd och skolråd — fortfarande skola gälla vid sidan om de allmänna valbarhetsvillkoren. Förutom den generella mildring av utskyldsstrecket, som redan följer av den allmänna motiveringen, har vidare en omformulering av strecket företagits i paragrafen. För närvarande avser strecket, på vissa undantag när, utskylder till kommunen. Det synes lämpligt, att detta uttryck ändras så, att därmed klart endast avses allmän kommunalskatt till vederbörande borgerliga kommun. I huvudsak innebär denna omformulering endast ett förtydligande av bestämmelserna i ämnet.

Det har av de sakkunniga ansetts överflödigt att i paragrafen införa en hänvisning till 1939 års lag om upphävande i vissa fall av verkan av uraktlåtenhet att erlægga utskylder till kommun eller annan menighet med avseende å rösträtt och behörighet.

För undanröjande av den tvekan som på vissa håll alltjämt synes föreligga i frågan, om valbarhetsvillkoren jämväl äro behörighetskvalifikationer för uppdrag, fastslås i 3 § av lagförslaget, i anslutning till gällande lagstiftnings grund och mening, att så skall vara fallet.

4 § innehåller bestämmelserna om eftergift från utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för innehav av uppdrag. Förutsättningen härför skulle, såsom framgår av det föregående, vara, att orsaken till häftandet för kommunalutskylderna vore att söka i omständigheter, över vilka den häftande icke skäligen kunde råda. En närmare exemplifikation i lagtexten på godtagbara grunder för erhållande av dispens har av de sakkunniga ansetts mindre lämplig. Texten skulle nämligen då med utgångspunkt från dessa exempel kunna tänkas giva anledning till en onödigt restriktiv tolkning i praxis.

Såsom redan framhållits i den allmänna motiveringen bör avgöranderätten i fråga om eftergift från bestämmelserna om utskyldsstrecket tillkomma vederbörande kommuns beslutande organ. Denna regel kan emellertid icke utan vidare göras tillämplig å kommunalförbund. Då förbundets direktion icke endast har karaktären av dess verkställande organ utan också är dess beslutande myndighet, låt vara på ett begränsat område, och därför intager en ställning, som i viss mån är analog med de beslutande organens i en kommun, ha de sakkunniga, om än med viss tvekan, stannat vid att förorda, att förbundsdirektionen tilläggas samma uppgift, som enligt förslaget eljest skall tillkomma de beslutande myndigheterna inom kommunerna.

För att undvika att frågan om en viss persons fortsatta behörighet blir svävande efter ett årsskifte med därav följande komplikationer, har det synts de sakkunniga riktigt, att det i förevarande paragraf av förslaget fastslås, att länsstyrelsens beslut i fråga om eftergift från utskyldsstrecket skall meddelas före årsskiftet samt att beslutet icke får överklagas.

I 5 § av lagförslaget upptages en föreskrift om att de för kommunalförbund meddelade reglerna också skola gälla sammanslutningar av skoldistrikt för vårdande av angelägenhet, som avses i folkskolestadgan.

Skulle nu förevarande förslag upphöjas till lag, synes det önskvärt, att lagen icke får träda i kraft först den 1 januari året efter det, då den antages, utan redan vid en sådan tidigare tidpunkt, att dispensförfarandet kan tillämpas under hösten samma år lagbeslutet fattas.

Antagandet av en särskild lag med allmänna valbarhets- och behörighetskvalifikationer för kommunala uppdragshavare bör lämpligen medföra en strykning ur de egentliga kommunallagarna av de där för närvarande in-

tagna motsvarande bestämmelserna i ämnet. Med en häremot svarande ändring i specialförfattningarna synes däremot kunna anstå, tills en revision av desamma ur andra synpunkter finnes påkallad. De i den föreslagna särskilda lagen upptagna allmänna kvalifikationsbestämmelserna komma ändock att bli gällande även för de i specialförfattningarna reglerade uppdragen.

Vad övriga i kommunallagarna föreslagna ändringar beträffar torde dessa icke tarva närmare motivering.

Förslag till Lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag.

1 §.

I denna lag meddelade bestämmelser hava avseende å följande kommunala uppdrag:

ordförande och vice ordförande i kommunal-, municipal-, kyrko- och fattigvårdsstämma;

kommunal-, municipal-, stads-, kyrko- och fattigvårdsfullmäktig, församlingsdelegerad i Stockholm och landstingsman samt suppleant för församlingsdelegerad eller landstingsman;

ledamot och suppleant i direktionen för kommunalförbund och för sammanslutning av olika skoldistrikt för vårdande av angelägenhet, som avses i folkskolestadgan; samt

ledamot och suppleant av kommunalnämnd, drätselkammare, kyrkoråd, skolråd, landstings förvaltningsutskott ävensom av annan för handhavande av kommunal förvaltnings- eller verkställighetsuppgift tillsatt styrelse eller nämnd.

2 §.

Till kommunalt uppdrag må ej utses annan än den, som:

a) är röstberättigad i de gemensamma angelägenheterna för den kommun uppdraget avser eller, beträffande uppdrag hos kommunalförbund, för någon av de till förbundet hörande kommunerna;

b) är boende inom kommunens eller förbundets område;

c) uppnått tjugufem års ålder; samt

d) uppfyller de i lag eller författning för valbarhet till visst uppdrag särskilt stadgade villkor.

Dock må den ej utses, som:

a) är omyndig;

b) är i konkurstillstånd;

c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning; eller

d) häftar för honom till den kommun, inom vilken han är mantalsskriven, påförd allmän kommunalskatt, som förfallit till betalning under det sist-förflutna kalenderåret.

Till ordförande i kyrkostämma samt till kyrkofullmäktig må kunna utses vederbörande kyrkoråds ordförande, ändå att han icke är röstberättigad å stämman eller vid valet av fullmäktige.

3 §.

Kommer den, som utsetts till kommunalt uppdrag, därefter i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar därtill, skall han, utom i fall som nedan i 4 § sägs, frånträda uppdraget.

4 §.

Häftar innehavare av ett eller flera kommunala uppdrag för allmän kommunalskatt, som förfallit till betalning under löpande kalenderår, och är orsaken härtill att söka i förhållanden, över vilka han icke skäligen kunnat råda, äger den myndighet, som i allmänhet har att utöva beslutanderätten inom den kommun uppdragen avse eller, beträffande uppdrag hos kommunalförbund, dettas direktion, besluta, att den omständigheten, att han efter årets utgång alltjämt häftar för skatten, icke skall medföra skyldighet för honom att då frånträda uppdragen. För sådant beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster.

Beslut, som avses i första stycket, skall före den 1 december underställas länsstyrelsens prövning och vare ej gällande, med mindre det före årets slut fastställts av länsstyrelsen. Över länsstyrelsens beslut må klagan ej föras.

5 §.

De i 2—4 §§ meddelade bestämmelserna skola, i vad de hava avseende å uppdrag hos kommunalförbund, äga motsvarande tillämpning beträffande uppdrag hos sådan sammanslutning av skoldistrikt, varom sägs i 1 §.

Denna lag träder i kraft den — — —.

I vad denna lag innebär ändring av gällande bestämmelser om villkor för att utses till innehavare av uppdrag, äger den tillämpning i avseende å val för tid, som helt och hållet infaller efter den — — —, men föranleder ej rubbning i beståndet av sådana val, som eljest företagits före samma dag.

Genom denna lag upphäves vad som finnes i lag eller särskild författning eller i instruktion för nämnd stridande mot bestämmelserna i denna lag.

Förslag till Lag angående ändrad lydelse av 11, 15, 32 och 47 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet.

11 §.

Rättighet att — — — en röst.

Sådan rättighet må dock ej utövas av den, som:

a) är omyndig;

b) är i konkurstillstånd;
 c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning;
 eller

d) i avseende å honom till kommunen påförd allmän kommunalskatt, som förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, häftar för utskylder för flera än två av dessa år.

Den omständigheten — — — andra maken.

Att den — — — andra stycket.

15 §.

Kommunalstämma utser en ordförande och en vice ordförande för fyra kalenderår. Avgår den valde under uppdragstiden, utses i hans ställe annan för den återstående delen av samma tid. Underrättelse om dessa val, med angivande av de valdas namn och postadress, skall ofördröjligen insändas till länsstyrelsen för intagande i länskungörelserna.

Ej må — — — vice ordförande.

32 §.

I avseende å rätt till avsägelse från uppdrag att vara kommunalfullmäktig skall vad i 15 § är stadgat om ordförande i kommunalstämma äga motsvarande tillämpning.

47 §.

Följande personer — — — inför nämnden.

I avseende å rätt till avsägelse från uppdrag att vara ledamot eller suppleant i kommunalnämnden skall vad i 15 § är stadgat om ordförande i kommunalstämma äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den — — —.

Förslag till Lag angående ändrad lydelse av 11, 13 och 51 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad.

11 §.

Rösträtt vid — — — en röst.

Sådan rösträtt må dock ej utövas av den, som:

a) är omyndig;
 b) är i konkurstillstånd;
 c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning;
 eller

d) i avseende å honom till staden påford allmän kommunalskatt, som förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, häftar för utskylder för flera än två av dessa år.

Den omständigheten — — — andra maken.

13 §.

Följande personer — — — befattning redovisningsskyldig.

Ej må — — — såsom stadsfullmäktig.

51 §.

I varje — — — en drätselkammare.

Ledamöter i drätselkammaren utses av stadsfullmäktige eller allmänna rådstugan.

Denna lag träder i kraft den — — —.

**Förslag till Lag angående ändrad lydelse av 9 och 11 §§ samt
45 § 3 mom. lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om
kommunalstyrelse i Stockholm.**

9 §.

Rösträtt vid — — — en röst.

Sådan rösträtt må dock ej utövas av den, som:

a) är omyndig;

b) är i konkurstillstånd;

c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning;
eller

d) i avseende å honom till staden påford allmän kommunalskatt, som förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, häftar för utskylder för flera än två av dessa år.

Den omständigheten — — — andra maken.

11 §.

Följande personer — — — befattning redovisningsskyldig.

Ej må — — — såsom stadsfullmäktig.

45 §.

3 mom. I avseende å obehörighet att vara ledamot eller suppleant i nämnd samt rätt till avsägelse från sådant uppdrag skall vad om stadsfullmäktige är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den — — —.

**Förslag till Lag angående ändrad lydelse av 12, 29 och 44 §§ lagen
den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse.**

12 §.

I församling, där kyrkofullmäktige icke finnas, utser kyrkostämman en ordförande och en vice ordförande för fyra kalenderår. Avgår den valde under uppdragstiden, utses i hans ställe annan för den återstående delen av samma tid. Underrättelse om dessa val, med angivande av de valdas namn och postadress, skall ofördröjligen insändas till länsstyrelsen för intagande i länskungörelserna och till domkapitlet.

Ej må — — — vice ordförande.

I församling — — — i kyrkostämman.

Vid gemensam — — — föra ordet.

29 §.

Följande personer — — — avlönade betjante.

I avseende å rätt till avsägelse från uppdrag att vara kyrkofullmäktig skall vad i 12 § är stadgat om ordförande i kyrkostämma äga motsvarande tillämpning.

44 §.

Till ledamot i kyrkorådet må väljas endast den som kan anses vilja främja församlingslivet samt till ledamot av skolrådet endast den som kan anses vilja befordra skolväsendet. I avseende å obehörighet att vara ledamot i kyrkorådet eller skolrådet samt rätt till avsägelse från sådant uppdrag skall i övrigt vad om kyrkofullmäktig är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Vad om — — — om suppleant.

Vid val — — — inom styrelsen.

Denna lag träder i kraft den — — —.

**Förslag till Lag angående ändrad lydelse av 8 och 35 §§ lagen den
6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm.**

8 §.

Följande personer — — — avlönade betjante.

Ej må — — — såsom kyrkofullmäktig.

35 §.

Vid val av församlingsdelegerade är valbarhet inskränkt inom vederbörande församling. I avseende å obehörighet att vara församlingsdelegerad samt

rätt till avsägelse från sådant uppdrag skall i övrigt vad om kyrkofullmäktig är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Vad om — — — om suppleant.

Denna lag träder i kraft den — — —.

**Förslag till Lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den
6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner.**

8 §.

Till ledamot eller suppleant i folkskolestyrelse må utses endast den som kan anses vilja befordra skolväsendet.

Vid val — — — inom styrelsen.

Denna lag träder i kraft den — — —.

**Förslag till Lag om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. lagen den 15 maj 1903
(nr 58) angående folkskoleväsendet i Stockholm.**

3 §.

1 mom. Direktionen utgöres, efter stadsfullmäktiges beprövande, av minst nio, högst tjuguen ledamöter. Av dessa utses en av domkapitlet i Stockholms stift, en, tillika ordförande, av stadskollegiet i Stockholm bland borgarråden, samt de övriga av stadsfullmäktige.

Denna lag träder i kraft den — — —.

**Förslag till Lag angående ändrad lydelse av 6 och 41 §§ lagen
den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.**

6 §.

Landshövding, landssekreterare — — — vara landstingsman.

Ej må — — — såsom landstingsman.

41 §.

Till ledamot — — — än landstingsman.

I avseende å obehörighet att vara ledamot eller suppleant i utskott eller

beredning, som i första stycket sägs, samt rätt till avsägelse från sådant uppdrag skall vad om landstingsman är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den — — —.

**Förslag till Lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 13 juni 1919
(nr 293) om ordning och villkor för ändring i kommunal
och ecklesiastik indelning.**

17 §.

Underlåtenhet att betala kommunal utskyld i äldre kommun medför i fråga om rösträtts utövning och behörighet att innehava uppdrag i ändrad eller nybildad kommun samma påföljd som inom den äldre kommunen.

Denna lag träder i kraft den — — —.

Denna lag äger tillämpning i avseende å val för tid, som helt och hållet infaller efter den — — —, men föranleder ej rubbning i beståndet av sådana val, som eljest företagits före samma dag.

**Förslag till Lag angående ändrad lydelse av 8 § kommunala
vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).**

8 §.

I röstlängden — — — och landstingsmän.

Envar sådan — — — löpande kalenderår.

Där en vid kommunala beslut och val, som i första stycket sägs, röstberättigad person saknar rösträtt å kyrkostämma och vid val av kyrkofullmäktige på den grund, att han är främmande religionsbekännare eller anmält sig till utträde ur svenska kyrkan eller tillhör icke territoriell församling, skall om förhållandet göras anteckning i längden

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —.

Reservationer:

1) av herr *Herlitz*, som anfört följande:

»Med de sakkunnigas majoritet är jag så till vida helt ense, som även enligt min mening utskyldsstrecket icke bör avskaffas. Skälen för denna ståndpunkt hava ofta utvecklats och behöva ej upprepas. Jag inskränker mig till att uttala, att det är av utomordentlig vikt att fasthålla den grundsatsen, att endast sådana personer, som fullgöra sina skyldigheter mot kommunen, böra handhava dess angelägenheter, och att man icke kan påräkna, att denna grundsats skall kunna upprätthållas, om den icke kommer till uttryck i lagstiftningen.

Jag ansluter mig också till majoritetens tanke, att utskyldsstrecket, som enligt gällande lagstiftning endast avser vissa kommunala uppdrag — låt vara de viktigaste — bör utsträckas till att gälla alla sådana uppdrag. Den åtskillnad, som nu består, kan, såsom vid åtskilliga tidigare tillfällen framhållits och nu vitsordas av de sakkunnigas majoritet, icke anses hållbar.

Vad åter angår de av majoriteten föreslagna uppmjukningarna av utskyldsstrecket, har jag för det första ej funnit tillräckliga skäl tala för förslaget, att endast den skall diskvalificeras, som häftar för de kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under det sistförflutna kalenderåret.

Än mindre har jag kunnat ansluta mig till majoritetens förslag om en anordning, genom vilken i särskilda fall undantag skulle kunna göras från huvudregeln. Tanken på en sådan anordning har vid flera föregående tillfällen bragts å bane. De tvivelsmål om möjligheten att genomföra den, som därvid från skilda utgångspunkter yppats, har det föreliggande förslaget — om det än ur vissa synpunkter är tilltalande — icke kunnat häva.

Svårigheten består framför allt däri, att det knappast låter sig göra att på ett tillfredsställande sätt särskilja dem, som »oförvållat» häfta för utskylder, från andra. Förslaget söker åstadkomma en dylik åtskillnad genom en ytterst allmän sats (»är orsaken härtill att söka i förhållanden, över vilka han icke skäligen kunnat råda»), men kringgår därmed svårigheterna. Huruvida vissa förhållanden orsakat häftandet, och huruvida vederbörande icke »skäligen» kunnat råda över dessa förhållanden, det är frågor, som ofta icke kunna tillförlitligt utredas, och som, även då fakta äro klara, i varje särskilt fall kunna bliva föremål för de mest skiljaktiga bedömanden. Svaret måste ofta utfalla olika alltefter olika samhällseliga miljöer, olika politiska åskådningar, olika tänkesätt i övrigt o. s. v. Man måste därför, trots de garantier förslaget uppställer, räkna med att stadgandets tillämpning skulle bliva mycket växlande. Stadgandets obestämdhet lämnar också spelrum för godtycke och maktmissbruk vid tillämpningen; det är fara för att undantag komma att —

av politiska skäl, på grund av personliga hänsyn o. s. v. — medgivas i åtskilliga fall, som ej varit avsedda. Det är föga tilltalande, att utövningen av de viktiga medborgerliga förtroendeuppdragen skall bero av sådana avgöranden.

Det kan för övrigt ifrågasättas, huruvida det är principiellt riktigt att låta de avgöranden, som det gäller, bero endast av i vad mån vederbörande förtroendemän själva äro vållande till häftandet. Vill man medgiva undantag från regeln om diskvalifikation av dem som häfta för utskylder, bör det vara i sådana fall, då det förefinnes ett betydande *allmänt intresse* av att en viss person, som oförskyllt kommit att häfta, ändock bevaras åt det kommunala livet såsom förtroendeman. Men någon garanti för att undantag endast göras i sådana fall — som sannolikt skulle bliva sällsynta — föreligger ej enligt förslaget, vars lydelse närmast hänvisar de i ärendet beslutande till ett bedömande, huruvida det *från den enskildes synpunkt* ter sig obilligt, att han nödgas frånträda sitt uppdrag.

Samtidigt som jag sålunda nödgas avstyrka majoritetens förslag om uppmjukning av utskyldsstrecket, vill jag uttala som min mening, att då frågan om mildring eller upphävande av detta streck hör till de spörsmål, i vilka djupgående meningsskiljaktigheter föreligga mellan olika politiska läger, man under nuvarande förhållanden icke bör upptaga den till behandling. Redan vid ärendets behandling i första kammaren 1941 gav jag uttryck åt denna uppfattning, vilken sedan bestyrkts genom den meningsskiljaktighet, som yppats vid de sakkunnigas arbete.

Med hänsyn härtill har jag icke utformat min avvikande mening i ett förslag till lagtext. Jag anser mig också böra framhålla, att min principiella anslutning i vissa delar till majoritetens förslag icke innebär, att jag kunnat taga ståndpunkt till enskildheterna i dessa delar av lagtexterna.»

2) av herr Nilsson, som anförte följande:

»Den mening, som kommit till uttryck hos majoriteten, om att enhetliga valbarhets- och behörighetsregler böra gälla för kommunala förtroendeuppdrag i allmänhet, är otvivelaktigt riktig.

Majoriteten föreslår vidare en viss uppmjukning av utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för valbarhet till ifrågavarande uppdrag. En dylik mildring av strecket är emellertid icke tillräcklig. Även med en sådan utformning av detsamma som den av majoriteten föreslagna, kan det komma att inträffa, att en i övrigt härför lämpad person icke kan väljas till kommunal förtroendeman därför, att han i följd av arbetslöshet, sjukdom eller av annan fullt jämförlig orsak kommit att häfta för det sistförflutna årets utskylder till kommunen.

För dylika fall föreslås av majoriteten införande av ett slags dispensförfarande, väl ej beträffande valbarheten, men i fråga om behörigheten för

uppdrag. Det förordade förfaringssättet skulle emellertid, därest det upphöjdes till lag, näppeligen kunna tänkas komma att få någon praktisk betydelse. Det är nämligen föga troligt, att en kommunal förtroendeman, som kommit att häfta för sina utskylder till kommunen, ens för det fall, att synnerligen ömmande omständigheter härvid förelåge, skulle vilja underkasta sig den offentliga granskning, som skulle bli följden av att det föreslagna dispensförfarandet toges i bruk; all sannolikhet talar för att han skulle föredraga att frivilligt frånträda sitt uppdrag. Vad majoriteten föreslår, är alltså en i praktiken betydelselös uppmjukning av utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för behörighet till uppdrag.

Någon annan framkomlig väg för mildring av de år 1935 och 1936 införda skärpta valbarhets- och behörighetsbestämmelserna för kommunala förtroendeuppdrag synes ej föreligga. Förevarande bestämmelser böra därför upphävas.

En sådan åtgärd behöver ej heller få några ur demokratisk synpunkt vådliga konsekvenser. Det lär på nu förevarande område av det offentliga livet ej finnas mindre anledning att lita till vederbörande partiorganisationers och väljares sunda omdöme än då det gäller t. ex. korande av kandidater till och utseende av ledamöter i riksdagens andra kammare. För dessa gäller nämligen intet utskyldsstreck; och för medlemmarna i första kammaren gäller endast det mildare kommunala utskyldsstrecket från tiden före skärpningen. Här har något behov av strängare bestämmelser icke gjort sig gällande. Det kan då näppeligen finnas anledning att bibehålla de skärpta reglerna i fråga om kommunala förtroendemän.

En lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag bör enligt min mening därför erhålla nedanstående lydelse.

1 §.

I denna lag meddelade bestämmelser hava avseende å följande kommunala uppdrag:

ordförande och vice ordförande i kommunal-, municipal-, kyrko- och fattigvårdsstämma;

kommunal-, municipal-, stads-, kyrko- och fattigvårdsfullmäktig, församlingsdelegerad i Stockholm och landstingsman samt suppleant för församlingsdelegerad eller landstingsman;

ledamot och suppleant i direktionen för kommunalförbund och för sammanslutning av olika skoldistrikt för vårdande av angelägenhet, som avses i folkskolestadgan; samt

ledamot och suppleant av kommunalnämnd, drätselkammare, kyrkoråd, skolråd, landstings förvaltningsutskott ävensom av annan för handhavande av kommunal förvaltnings- eller verkställighetsuppgift tillsatt styrelse eller nämnd.

2 §.

Till kommunalt uppdrag må ej utses annan än den, som:

- a) är röstberättigad i de gemensamma angelägenheterna för den kommun uppdraget avser eller, beträffande uppdrag hos kommunalförbund, för någon av de till förbundet hörande kommunerna;
- b) är boende inom kommunens eller förbundets område;
- c) uppnått tjugufem års ålder; samt
- d) uppfyller de i lag eller författning för valbarhet till visst uppdrag särskilt stadgade villkor.

Dock må den ej utses, som:

- a) är omyndig;
 - b) är i konkurstillstånd; eller
 - c) är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning.
- Till ordförande i kyrkostämman samt till kyrkofullmäktig må kunna utses vederbörande kyrkoråds ordförande, ändå att han icke är röstberättigad å stämman eller vid valet av fullmäktige.

3 §.

Kommer den, som utsetts till kommunalt uppdrag, därefter i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar därtill, skall han frånträda uppdraget.

4 §.

De i 2—3 §§ meddelade bestämmelserna skola, i vad de hava avseende å uppdrag hos kommunalförbund, äga motsvarande tillämpning beträffande uppdrag hos sådan sammanslutning av skoldistrikt, varom sägs i 1 §.

Denna lag träder i kraft den — — —.

I vad denna lag innebär ändring av gällande bestämmelser om villkor för att utses till innehavare av uppdrag, äger den tillämpning i avseende å val för tid, som helt och hållet infaller efter den — — —, men föranleder ej rubbning i beståndet av sådana val, som eljest företagits före samma dag.

Genom denna lag upphäves vad som finnes i lag eller särskild författning eller i instruktion för nämnd stridande mot bestämmelserna i denna lag.»

P. M.

**angående det kommunala utskyldsstreckets innebörd
och tillämpningsområde.**

Före 1918 års reform med avseende å den kommunala rösträtten var denna varken allmän eller lika. Skattskyldigheten till kommunen var en grundläggande förutsättning för rösträtt och det envar röstberättigad tillkommande röstvärdet var beroende på skattskyldighetens omfattning. En naturlig konsekvens härav var, att den diskvalificerades för rösträtt, som häftade för oguldna kommunal- respektive stadsutskylder. I förarbetena till 1862 års kommunalförordningar hade också såsom huvudsaklig grund för det kommunala utskyldsstrecket anförts, att då rösträtten i kommunens angelägenheter skulle grunda sig på verkligt utgörande av bidrag för dess behov, borde den, som låtit sig uppföras på restlängd och därigenom tillkännagivit sig antingen icke kunna eller icke vilja göra rätt för sig till kommunen, ej få föra talan i kommunens angelägenheter, så länge detta tillstånd forfore.

Genom den kommunala rösträttsreformen, vilken ingick som ett led i den inom tredje särskilda utskottet vid 1918 års urtima riksdag träffade uppgörelsen i författningsfrågan, modifierades det kommunala utskyldsstrecket i samband med införande av allmän och lika kommunal rösträtt. I ett valsystem, grundat på allmän rösträtt, kunde ett utskyldsstreck nämligen endast försvaras som ett ordentlighetsstreck. Den blotta oförmågan att utgöra påford skatt borde alltså rent principiellt icke diskvalificera för rösträtt. Den såväl för den politiska som för den kommunala rösträtten betydelsefulla frågan förelåg därför också till prövning år 1918, om det vore tekniskt möjligt att skilja mellan de kategorier medborgare, som förvällat och de som oförvällat resterade för skatt. En verkställd utredning ådagalade emellertid, att en sådan differentiering ej kunde på ett tillfredsställande sätt genomföras, då fråga vore om rösträtten. Det politiska utskyldsstrecket ansågs därför böra avskaffas — en reform som slutligt genomfördes år 1921. Med hänsyn till de starka betänkligheter, som på sina håll uttalats mot ett avskaffande helt av det kommunala utskyldsstrecket, träffades däremot inom det särskilda utskottet en kompromiss i fråga om detta streck, vilken icke innebar avskaffande av strecket utan endast en sådan modifikation av detsamma, att dess verkningar i väsentlig mån tänktes inskränkta. Meningen var, att strecket i fortsättningen åtminstone i allmänhet endast skulle komma att träffa personer, vilkas underlåtenhet att gälda utskylderna icke berodde på bristande förmåga. Enligt kommunalförfattningarna för land och stad diskvalificeras härefter den för rösträtt å kommunalstämma eller allmän rådstuga samt vid val av kommunal- eller stadsfullmäktige, som »i avseende å honom påförda utskylder till kommunen (respektive staden), vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, häftar för utskylder för flera än två av dessa år».¹

¹ 1943 års riksdag har i skrivelse (nr 274) till Kungl. Maj:t hemställt om förslag till avskaffande av utskyldsstrecket samt fattigvårds- och konkursstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för röst- rätt vid politiska och kommunala val.

Detta utskyldsstreck är också tillämpligt i fråga om rösträtten å kyrkostämma och vid val av kyrkofullmäktige. Rösträtt inom den borgerliga kommunen är nämligen enligt lagarna om församlingsstyrelse en grundläggande förutsättning för rösträtt inom motsvarande kyrkliga kommun. Då vidare rösträtt vid landstingsmannaval enligt landstingslagen tillkommer en var inom landstingsområdet i kommunens gemensamma angelägenheter röstberättigad, gäller det kommunala utskyldsstrecket likaledes för dessa val. Förhållandet är detsamma vid val av ombud för utseende av medlemmar i vägnämnd. Enligt 1943 års lag om vägnämnder och länsvägnämnder skola nämligen ombuden jämte suppleanter för dem väljas å kommunalstämma, då de i vägnämndsområde ingående kommunerna sakna fullmäktige. Härvid äger en var, som är röstberättigad i kommunens allmänna angelägenheter, rösträtt.

Ett flertal andra bestämmelser om val till befattningar eller uppdrag upptaga likaledes det förevarande kommunala utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för rösträtt genom att hänvisa antingen till de för den borgerliga eller till de för den kyrkliga kommunen gällande rösträttsbestämmelserna. Sålunda äga enligt regeringsformen till borgmästartjänst i stad med magistrat där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor föreslå tre behöriga personer. Vid sådant val ävensom vid val av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm skall gällande kommunala röstlängd begagnas. Vidare skall enligt lagen om kommunalborgmästare denne i stad, där stadsfullmäktige ej finnas, väljas av allmän rådstuga. Envar, som är röstberättigad i kommunens allmänna angelägenheter, tillkommer enligt rättegångsbalken också rösträtt vid nämndemannaval inom den valkrets han tillhör. Enligt lagen om tillsättande av prästerliga tjänster äger vid prästval på motsvarande sätt den rösträtt, som inom församlingen har rätt deltaga i kyrkostämmans överläggningar och beslut. Vid val av elektoror jämte suppleanter för utseende av kyrkomötets lekmannaombud äga vidare enligt kyrkomötesförordningen inom varje kyrkoförsamling samtliga å kyrkostämma röstberättigade lekmän deltaga.

Då första kammarens ledamöter enligt riksdagsordningen skola väljas av landstingen och stadsfullmäktige i de större städer som ej deltaga i landsting, har det kommunala utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för rösträtt indirekt även betydelse för valen till första kammaren. I detta sammanhang må också erinras om att alltifrån tvåkammarssystemets tillkomst till genomförandet av 1909 års rösträttsreform kommunal rösträtt utgjorde en grundläggande förutsättning för rösträtt vid andrakammarvalen, varför det förevarande utskyldsstrecket alltså under denna tid var tillämpligt å dessa val.

Den kommunala rösträttsreformen av år 1918 innebar också en revision av reglerna om valbarhet till vissa mera betydelsefulla kommunala förtroendeuppdrag — ehuru denna senare sida av reformen fullständigt trädde i bakgrunden för den förra, som var politiskt mera betydelsefull. I 1862 års kommunalförordningar uppställdes nämligen kravet på rösträtt i kommunens angelägenheter som ett av villkoren för behörighet till de ifrågavarande uppdragen. Från att tidigare valbarheten till dessa — liksom rösträtten — förlorades av den, som över huvud taget häftade för oguldna kommunalutskylder, diskvalificerades härför efter reformen endast den, som häftade för flera än två av de under de tre sistförflutna kalenderåren till betalning förfallna kommunalutskylderna.

Vid 1930 års allmänna kommunallagsrevision företogs ingen omedelbar ändring i dessa regler. Riksdagen uttalade sig emellertid härvid för en skärpning av ut-

skyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för valbarhet till kommunala förtroendeuppdrag; det ansågs nämligen vara en rimlig fordran att de, som erhöle kommunala förtroendeuppdrag och åt vilka sålunda överlättes att disponera över kommunens och skattebetalarnas medel ävensom, beträffande kommunalnämndens ledamöter, att förvalta kommunens egendom, uppbära dess inkomster och i övrigt handha dess drätsel, hade det samhällsintresse och det ekonomiska oberoende, att de för egen del både ville och kunde fullgöra de åligganden till kommunen, de ålade och utkrävde av andra. Efter en närmare utredning i ämnet skärptes också strecket i anslutning härtill åren 1935 och 1936. I lagarna för de borgerliga och kyrkliga primärkommunerna äro de nya, kompletterande bestämmelserna i ämnet utformade så, att den ej kan inneha vissa uppdrag, som »häftar för honom påförda utskylder till kommunen (respektive staden), vilka förfallit till betalning under något av de tre sistförflutna kalenderåren», samt i landstingslagen så, att den är obehörig för vissa där omhandlade uppdrag, som på motsvarande sätt »häftar för honom påförda utskylder till landstinget eller kommun inom landstingsområdet».¹

Det skärpta utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för kommunala förtroendeuppdrag är först och främst tillämpligt å ordförande och vice ordförande i kommunalstämma och kyrkostämma. Som en konsekvens av det först nämnda förhållandet gäller strecket också för ordförande och vice ordförande i municipalstämma ävensom i fattigvårdsstämma i fattigvårdssamhälle bestående av två eller flera landskommuner. Regeln är emellertid icke undantagslös i vad den rör ordförande i kyrkostämma.

Som en reminiscens från den tid, då ordförandeskapet i kyrkostämman var ett ämbetsåliggande för vederbörande prästman, inflöt nämligen i 1930 års lag om församlingssstyrelse ett stadgande om att till kyrkostämmans ordförande kan utses kyrkorådets ordförande, »ändå att han icke är röstberättigad». Grunden till denna bestämmelse var en önskan att bereda församlingarna, särskilt på landet, möjlighet att till ordförande i stämman utse en dugande och intresserad prästman, vilken nyss inflyttat till församlingen och därför ännu icke förvärvat rösträtt å stämman. Stadgandet utformades emellertid så allmänt, att kyrkorådets ordförande blev valbar även för det fall, att hans avsaknad av rösträtt berodde på att utskyldsstrecket eller något av de andra rösträttsstrecken var tillämpligt å honom. Bestämmelsen fick stå kvar orubbad då församlingssstyrelselagens utskyldsstreck år 1936 skärptes genom införande av en kompletterande bestämmelse i den förevarande paragrafen om att den ej kunde vara kyrkostämmans ordförande eller vice ordförande, som häftade för honom påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under något av de tre sistförflutna kalenderåren. Den motsägelsefullhet, som därigenom kommit att utmärka texten, föranleder vissa tolkningssvårigheter. Dessa undanröjas dock om stadgandet i fråga icke betraktas isolerat utan ses i sitt rätta sammanhang. Vid spörsmålets bedömande bör sålunda beaktas, att kyrkofullmäktige, såsom i det följande närmare skall beröras, till sin ordförande alltid kunna utse kyrkorådets ordförande, ehuru denne icke är fullmäktig. I församling med fullmäktige äro vidare dessas ordförande och vice ordförande tillika stämmans ordförande och vice ordförande. Har kyrkorådets ord-

¹ 1941 års riksdag har i skrivelse (nr 336) till Kungl. Maj:t hemställt om utredning av frågan om mildring eller upphävande av de åren 1935 och 1936 beslutade skärpningarna av utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för valbarhet och behörighet till vissa kommunala förtroendeuppdrag.

förande i en sådan församling utsetts till fullmäktiges ordförande, vilket alltid kan ske, blir denne därmed också automatiskt stämmans ordförande. I detta fall är det skärpta utskyldsstrecket otvivelaktigt icke tillämpligt å honom. Det skulle med hänsyn härtill vara föga rimligt att anse strecket såsom diskvalifikationsgrund för ordförandeposten i stämman numera avse också kyrkorådets ordförande. Någon avsikt hos lagstiftaren att utsträcka streckets tillämplighetsområde även till denne kan icke heller antas ha förelegat. — Undantaget från huvudregeln gäller emellertid endast ordförandeskapet, ej vice ordförandeskapet i kyrkostämman.

Under det att det skärpta utskyldsstrecket alltså alltid är tillämpligt å dem, som skola leda förhandlingarna i kommunalstämma på landet, gäller det däremot ej för dem, inför vilka allmän rådstuga i stad skall hållas. Denna uppgift tillkommer nämligen enligt lagen om kommunalstyrelse i stad en offentlig ämbetsmyndighet, magistraten, eller där magistrat ej finnes valnämnden; och varken å magistratspersoner eller å medlemmar av valnämnden är strecket tillämpligt. Den skillnad, som i förevarande hänseende härigenom uppkommer mellan lands- och stadskommun, är emellertid ur praktisk synpunkt skäligen betydelselös, då alla städer numera ha fullmäktige.

Det skärpta utskyldsstrecket är vidare tillämpligt å kommunal-, municipal-, stads-, kyrko- och fattigvårdsfullmäktige samt församlingsdelegerade i Stockholm och suppleanter för dessa senare ävensom å landstingsmän jämte suppleanter. Allt eftersom kommunens beslutanderätt utövas av fullmäktige eller å stämman gäller alltså principiellt ett strängare eller mildare utskyldsstreck för behörighet att deltaga i vederbörande beslutande organs överläggningar och beslut.

Dessa regler äro undantagslösa utom beträffande kyrkofullmäktige. Såsom redan tidigare framhållits är nämligen kyrkorådets ordförande i kraft av denna sin ämbetsställning valbar till kyrkofullmäktiges ordförande — men ej till vice ordförande — »ändå att han icke är fullmäktig». Då bestämmelserna om valbarhet och behörighet till ordförande i kyrkostämman enligt den allmänna församlingsstyrelselagen vidare skola äga motsvarande tillämpning i fråga om kyrkofullmäktige, blir kyrkorådets ordförande — utom beträffande församlingar i Stockholm — också valbar till kyrkofullmäktig, även om han icke är röstberättigad vid val av kyrkofullmäktige.

Det skärpta utskyldsstrecket gäller också såsom obehörighetsgrund för ledamotskap av kommunernas främsta administrativa organ: kommunal- och municipalnämnd, drätselkammare, stadskollegiet i Stockholm samt kyrko- och skolråd, ävensom för ledamotskap av landstingets centrala administrativa organ, förvaltningsutskottet. Regeln gäller enligt uttryckliga bestämmelser även för suppleanter i de berörda organen, dock på ett undantag när nämligen beträffande drätselkammare i stad.

Lagen om kommunalstyrelse i stad innehåller inga bestämmelser om suppleanter i drätselkammare. Enligt flertalet drätselkamarreglementen skola sådana emellertid utses. Givetvis är det önskvärt, att dessa reglementen uppställa samma valbarhetskvalifikationer för suppleanter som för ledamöter av kammaren. Men om så icke sker, ställes frågan om suppleanternas kvalifikationer på sin spets. För att en suppleant vid en ledamots avgång skall kunna inkallas till ledamot, måste han helt naturligt fylla de för ledamöterna av kammaren gällande behörighetsvillkoren. Detsamma bör också anses gälla för att han i andra fall skall kunna kallas till tjänstgöring i nämnden. Tveksam blir egentligen först frågan, om utskyldsstrecket liksom övriga obehörighetsgrunder för ledamotskap av drätselkammare också kan diskvalificera en person för att väljas till suppleant i kammaren

samt för att kvarstå som sådan. Vid första påseende kan det törhända synas naturligt att, i analogi med vad som gäller om suppleanter i kommunalnämnd, utsträcka de för ledamöterna av drätselkammare uppställda valbarhetskvalifikationerna till att också gälla suppleanter i kammaren, ehuru dessa icke ens finnas omnämnda i lagtexten. Analogien haltar emellertid åtskilligt. Drätselkammarens organisation är nämligen, även med bortseende från suppleantfrågan, ingalunda så uttömmande reglerad i lag som kommunalnämndens. Detta förhållande bottnar icke i något förbiseende av lagstiftaren. Denne har avsiktligt överlätit åt drätselkamarreglementena att avgöra ett flertal organisatoriska spörsmål, som beträffande kommunalnämnden äro direkt föreskrivna i lag. Denna omständighet har i praxis också tillmätts betydelse beträffande spörsmål, som ligga nära den nu förevarande frågan. Ingen annan slutsats synes därför möjlig, än att de för valbarhet till ledamot av drätselkammare i lag uppställda kvalifikationerna icke gälla för valbarhet till suppleant i kammaren — för så vitt icke vederbörande drätselkamarreglemente uttryckligen föreskriver annat. Resultatet kan synas otillfredsställande. Detta utgör dock icke tillräcklig grund för att söka överskylda förhållandet genom en falsk analogi. Det är tvärt om av betydelse, att felet framhäves, så att en tillfredsställande lagregel i ämnet kommer till stånd.

Varken utskyldsstrecket eller övriga diskvalifikationsgrunder för ledamöter av kyrkorådet gälla för ordföranden. Självskriven ordförande i rådet är nämligen, på grund av sin ämbetsställning enligt gällande kyrkolag, kyrkoherden eller den hans ämbete förvaltar eller den präst inom församlingen kyrkoherden därtill förordnar. Kyrkoherden i församlingen är vidare — på samma grunder som anförts i fråga om ordförande i kyrkostämma — valbar till ordförande i skolrådet, ändå att han icke är ledamot av rådet. Utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för ledamotskap av rådet är alltså icke tillämpligt å honom. Denna undantagsregel gäller emellertid endast ordförandeskapet, ej vice ordförandeskapet och ej heller ledamotskap av rådet; den avser vidare endast kyrkoherden, ej annan prästman i församlingen.

Det skärpta utskyldsstrecket — liksom övriga allmänna diskvalifikationsgrunder för valbarhet till kommunernas främsta administrativa organ — är enligt uttryckliga föreskrifter i kommunallagarna vidare obligatoriskt tillämpligt å ledamöter och suppleanter av folkskolestyrelse samt folkskoledirektionen i Stockholm, av fortsättningsskolestyrelse och biblioteksstyrelse samt av landstingens gemensamma eller särskilda hälso- och sjukvårdsberedningar. Vederbörande kyrkoherde är dock, i analogi med vad som gäller i fråga om skolrådet, alltid valbar till ordförande i folkskolestyrelse, fortsättningsskolestyrelse samt biblioteksstyrelse. Beträffande folkskoledirektionen samt fortsättningsskolestyrelse i Stockholm gäller emellertid, att de allmänna valbarhetskvalifikationerna endast äro tillämpliga å de av stadsfullmäktige valda medlemmarna av organen men ej å den av stadskollegiet bland borgarråden utsedde ordföranden eller å den av domkapitlet valde ledamoten och suppleanten av direktionen eller styrelsen.

Söker man efter den närmare grunden till de nyss berörda kvalifikationsbestämmelserna i fråga om förevarande uppdragshavare, är den beträffande folkskolestyrelse och folkskoledirektionen lätt att finna. Dessa organ ha nämligen inom de borgerliga kommunerna motsvarande arbetsuppgifter som skolråden inom de kyrkliga kommunerna. Och i båda fallen ha organen obligatoriskt i följd av lag vissa arbetsuppgifter. En del av dessa kunna emellertid överflyttas på biblioteksstyrelse och fortsättningsskolestyrelse. Det har därför synts naturligt, att de för medlemmar av de förra organen gällande valbarhetsreglerna också äro tillämpliga

å de senare. Förhållandet är analogt beträffande landstingens hälso- och sjukvårdsberedningar. Ledningen av landstingens hälso- och sjukvårdande verksamhet skall nämligen enligt landstingslagen antingen handhas av de berörda organen eller av landstingens förvaltningsutskott (eller viss avdelning), beträffande vilka de allmänna valbarhetsbestämmelserna äro tillämpliga.

Men med utgångspunkt från detta resonemang borde utskyldsstrecket, ävensom övriga för de främsta administrativa organen gällande diskvalifikationsbestämmelser, också vara tillämpliga å medlemmarna av andra kommunala styrelser och nämnder, som tillskapas med stöd av ett i kommunallagarna givet bemyndigande och som fått sig anförtrordade förvaltande eller verkställande uppgifter, vilka eljest skulle tillkomma de förra organen. Så är emellertid i allmänhet ej fallet. Följden härav blir, att utskyldsstrecket liksom övriga streck får en olika faktisk verkan inom kommunerna, allteftersom den kommunala förvaltningen i mer eller mindre stor utsträckning är centraliserad hos de främsta administrativa organen.

Å förhållandena i Stockholm är det nu sagda emellertid ej direkt tillämpligt. Enligt en uttrycklig bestämmelse i kommunalförfattningen för Stockholm skall nämligen i avseende å valbarhet till ledamot eller suppleant i stadens nämnder gälla vad som stadgas om stadsfullmäktige, för så vitt ej annat föreskrives i lag eller särskild författning eller i nämndens instruktion. Sistnämnda förhållande gör att regeln ej gäller obligatoriskt men väl subsidiärt.

I åtskilliga fall bestämmes organisationen av kommunala förvaltningsorgan i särskilda författningar (av icke kommunallags natur). Dessa innehålla härvid ofta kvalifikationsregler beträffande medlemmarna av organen. Så är t. ex. fallet med fattigvårdsstyrelse, barnavårdsnämnd, nykterhetsnämnd och byggnadsnämnd. Men något utskyldsstreck uppställa de ifrågavarande författningarna i regel ej. Ett markant undantag förefinnes dock i hälsovårdsstadgan. Enligt denna gäller nämligen beträffande särskilt hälsovårdsnämnd på landet, vilken är obligatorisk i kommun med mera än tretusen invånare, samma behörighetsregler, som finnas föreskrivna för medlemmar av kommunalnämnd. Det skärpta utskyldsstrecket blir härigenom tillämpligt även å medlemmar av särskilt hälsovårdsnämnd på landet. Så är däremot ej fallet beträffande hälsovårdsnämnd i stad.

För fullständighetens skull kan i detta sammanhang förtjäna framhållas, att enligt ecklesiastika boställsordningen de för medlemmar av kyrkoråd gällande behörighetsreglerna också äro tillämpliga å ledamöter och suppleanter i sådan särskild boställsstyrelse, åt vilken pastorat äger uppdraga att i avseende å förvaltningen av prästgård och löneboställe fullgöra de åligganden, som eljest tillhöra kyrkorådet. Enligt lagen om vägnämnder och länsvägnämnder skola vidare de för ordförande i kommunalstämma gällande behörighetsreglerna tillämpas å ledamöter och suppleanter av vägnämnd och länsvägnämnd samt å ombud jämte suppleanter för utseende av medlemmar av vägnämnd. För de nu berörda uppdrags-havarna gäller alltså ävenledes det skärpta utskyldsstrecket.

Vid sidan av de i det föregående berörda förtroendeuppdragen, å vilka antingen intet utskyldsstreck alls eller ett skärpt sådant streck är tillämpligt, finns det emellertid också uppdrag, för vilka det lindrigare utskyldsstrecket är gällande. För valbarhet till kyrkomötets lekmannaombud uppställas sålunda i kyrkomötesförordningen alltsedan dennas tillkomst år 1863 kravet på rösträtt å kyrkostämman, vilket i sin tur förutsätter rösträtt inom den borgerliga kommunen. För lekmannaombuden gäller alltså numera ett lindrigare utskyldsstreck än för kyrkofullmäktige. För valbarhet till nämndeman kräves vidare enligt rättegångsbalken, liksom

för rösträtt vid nämndemannaval, att man är röstberättigad i kommunens allmänna angelägenheter. Såsom motiv för bestämmelsen härom anfördes vid dess tillkomst år 1872, att rättigheten att välja nämndeman, liksom valbarheten, borde bestämmas huvudsakligen efter samma grunder som i fråga om kommunala uppdrag i allmänhet vore gällande. Någon skärpning av valbarhetskvalifikationerna för nämndemän har detta oaktat icke ifrågasatts ens i samband med antagandet av den nya rättegångsbalken. Enligt denna skall därför även framdeles endast det lindrigare utskyldsstrecket vara tillämpligt å nämndemän. Beträffande ledamöter av riksdagens första kammare föreligger ett analogt förhållande. Då de tidigare censusbestämmelserna i riksdagsordningen för valbarhet till första kammaren år 1933 ersattes av en föreskrift om att till ledamöter av denna kammare endast kunna väljas i kommunernas allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor, anfördes såsom grund för denna regel, att fordringarna för valbarhet till första kammaren icke borde vara lindrigare än de för landstingsmän gällande. Sedan därför en skärpning ägt rum av utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för de kommunalt verksamma korporationer, som utse medlemmar av första kammaren, hade alltså en motsvarande skärpning bort företagas av strecket såsom obehörighetsgrund för ledamotskap av första kammaren. Så har emellertid ej skett. För valbarhet till första kammaren gäller alltså för närvarande ett lindrigare utskyldsstreck än för valbarhet till stadsfullmäktig eller landstingsman. Å andra kammarens ledamöter är däremot intet utskyldsstreck alls tillämpligt. Motsatsen var emellertid tidigare fallet; under tiden 1866—1909 var det då gällande kommunala utskyldsstrecket tillämpligt samt under tiden 1909—1921 ett annorlunda konstruerat utskyldsstreck.

I det föregående har utan åtskillnad talats om utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för valbarhet och för behörighet till kommunala förtroendeuppdrag. Den förra beteckningen, för tanken närmast på en kompetensfordran, som skall fyllas vid tidpunkten för själva valet, den senare på en som skall föreligga under mandattiden. Det naturliga är givetvis, att ett valbarhetsvillkor samtidigt också är ett behörighetsvillkor och vice versa. I frågan om så är förhållandet beträffande de kommunala förtroendeuppdragen eller ej äro meningarna delade. Enligt en åsikt behöva kommunallagarnas behörighetskvalifikationer ej uppfyllas redan vid valet utan först vid mandatperiodens inträde, enligt en annan mening få de aktuell betydelse redan vid den förra tidpunkten under det att valbarhetskvalifikationerna ej behöva uppfyllas under uppdragsperioden, enligt en tredje åsikt slutligen måste samtliga valbarhets- och behörighetskvalifikationer vara för handen såväl vid valet som under mandattiden. Det är därför ej ägnat att förvåna att även praxis varit vacklande. Från att där tidigare intagits den ståndpunkten, att valbarhetsvillkoren icke samtidigt borde uppfattas som behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag, intages numera en motsatt ståndpunkt; de i lag föreskrivna valbarhetskvalifikationerna betraktas samtidigt som behörighetsvillkor och tvärt om.¹ Denna osäkerhet har väsentligen sin grund i den i kommunalförfattningarna begagnade terminologien, som icke låtit lagstiftarens avsikt i frågan komma till uttryck tillräckligt tydligt.

I 1862 års förordning om kommunalstyrelse på landet hette det sålunda, att stämman skulle »utse» ordförande och vice ordförande bland röstberättigade, inom kommunen bosatta män, som uppnått tjugufem års ålder, samt vidare, att ordförande och vice ordförande kunde »den ej vara», som ej rådde över sig och sitt

¹ Regeringsrättens årsbok 1923: 7, 1931: 6, 1932: 5.

gods etc. Vidare föreskrevs där, att i avseende å »valbarhet» till kommunalfullmäktig skulle gälla vad som vore stadgat om ordförande i stämma. Ehuru här endast hänvisades till reglerna om valbarhet till ordförandeskapet men ej till föreskrifterna om obehörighet för innehav av uppdraget, måste stadgandet rimligtvis anses åsyfta bestämmelserna i båda dessa ämnen. En jämförelse med motsvarande regel i förordningen om kommunalstyrelse i stad bestyrker för övrigt detta. Där föreskrevs nämligen, att stadsfullmäktig kunde »ej den vara», som icke uppnått tjugufem års ålder, som icke rådde över sig och sitt gods etc. Vidare hette det i förordningen om kommunalstyrelse på landet, att vissa personer med hänsyn till sin tjänsteställning ej kunde »vara» ledamöter av kommunalnämnden och i omedelbart samband härmed, att »i avseende å villkoren i övrigt för valbarhet» skulle gälla vad som vore stadgat om ordförande i stämma. Dessa exempel, som skulle kunna flerfaldigas, visa, att lagstiftaren icke kan ha haft någon avsikt att i 1862 års kommunalförordningar göra någon åtskillnad mellan villkoren för att kunna väljas till och för att kunna inneha kommunala förtroendeuppdrag.

I de nya kommunallagstexterna av år 1930 förekom däremot en till synes klart och konsekvent genomförd distinktion mellan villkoren för att kunna utses till kommunala förtroendeuppdrag och för att kunna inneha sådana uppdrag. Sålunda heter det i lagen om kommunalstyrelse på landet, att kommunalstämmans »utser» ordförande och vice ordförande bland de röstberättigade, som äro bosatta inom kommunen och uppnått tjugufem års ålder, samt att ordförande och vice ordförande »kan ej den vara», som är omyndig etc. Vidare sägs det där om kommunalfullmäktige, att i avseende å »valbarhet» härtill, »obehörighet» och rätt till avsägelse skall gälla vad som stadgas om ordförande i stämma. Motsvarande uttryckssätt begagnas också i de övriga kommunallagarna. I 1930 års lagtexter gjordes alltså genomgående en markant skillnad mellan valbarhets- och behörighetsvillkor. Av förarbetena till de nya kommunallagarna framgår emellertid, att textformuleringen byggde på den redan då i praxis såsom riktig erkända meningen, att någon olikhet i sak icke förelåg mellan villkoren för valbarhet till och behörighet för innehav av kommunala förtroendeuppdrag. Enligt lagstiftarens intentioner böra alltså de förra också betraktas som behörighetsvillkor samt dessa senare även som valbarhetsvillkor.

I förarbetena till de sedermera åren 1935 och 1936 skärpta bestämmelserna om utskyldsstrecket framhölls, att riksdagen visserligen begärt streckets skärpning som diskvalifikationsgrund för valbarhet, men att praxis icke upprätthölle någon åtskillnad mellan valbarhet och behörighet. De nya reglerna ansågos därför kunna införas bland villkoren för att kunna »vara» kommunal förtroendeman. Härifrån funnos emellertid, och finnas även i den till slut antagna lagtexten, två undantag. I lagen om kommunalstyrelse i stad sägs det nämligen om drätselkammarens ledamöter i anslutning till sakkunnigförslaget, att dessa skola »utses» bland de röstberättigade som uppnått tjugufem års ålder och icke enligt 13 § andra stycket i lagen saknar behörighet att vara stadsfullmäktige; motsvarande uttryckssätt förekommer vidare i lagen om folkskoleväsendet i Stockholm i fråga om folkskole-direktionens av stadsfullmäktige valda ledamöter. Någon skillnad i sak mellan dessa och övriga fall kan lagstiftaren omöjligen ha haft för avsikt att åstadkomma genom den olika utformningen av de ifrågavarande bestämmelserna. Dennes intentioner på området kunna redan därför sägas i viss mån åter komma till uttryck i kommunallagstexterna sådana dessa lyda efter 1935 och 1936 års skärpning av utskyldsstrecket. I sitt utlåtande i ämnet sistnämnda år talade konstitutionsutskottet också om detta streck som ett skärpt valbarhets- och behörighetsvillkor

för uppdrag. Enligt gällande kommunallagars grund och mening böra alltså de i dessa upptagna valbarhetskvalifikationerna för kommunala förtroendemän jämväl uppfattas som behörighetskvalifikationer för uppdragen och vice versa. Utskylds-strecket får sålunda betydelse för bedömande såväl av frågan om en person kan väljas till ett uppdrag som för frågan om han efter valet kan fortsätta att inneha uppdraget.

Häftar en person för vederbörande kommunala utskylder vid valtillfället, d. v. s. vid tidpunkten för själva valet, skall hans namn betraktas som obefintligt vid röstsammanräkningen. Och blir en till ett uppdrag behörigen vald person i följd av bristande skattebetalning obehörig för detsamma, skall han avgå. Detta senare förhållande är den oundgängliga konsekvensen av föreskriften, att den å vilken utskyldsstrecket är tillämpligt, ej kan vara innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. Det hjälper sålunda ej, om en uppdragshavare, som vid årsskiftet häftar för det senaste årets utskylder, lyckas betala dessa, innan frågan om hans obehörighet ännu kommit under vederbörligt bedömande. Den en gång inträffade obehörigheten är irreparabel — annat än genom nytt val.

Även i övrigt råda delade meningar om det kommunala utskyldsstreckets närmare innebörd. Enligt en åsikt avser strecket endast utskylder till borgerlig kommun, enligt en annan även utskylder till kyrklig kommun. Till den senare meningen har konstitutionsutskottet vid ett tillfälle klart anslutit sig.¹ Regeringsrätten torde i ett rättsfall också få anses ha utgått från riktigheten av samma uppfattning.²

Redan de ursprungligen i kommunalförfattningarna för land och stad begagnade skiljaktiga uttryckssätten: kommunal- respektive stadsutskylder, utgöra ett indicium på att härmed endast åsyftades utskylder till borgerlig kommun. Detta förhållande blir alldeles otvetydigt genom en jämförelse mellan rösträttsbestämmelserna i 1862 års kommunalförordning för Stockholm och i 1863 års kyrkostämmoförordning för samma stad. Ehuru enligt den förra även den diskvalificerades för rösträtt, som häftade för oguldna stadsutskylder, uppställdes i den senare som villkor för rösträtt å kyrkostämma vid sidan om kravet på rösträtt vid val av stadsfullmäktige icke-häftandet för oguldna utskylder till kyrka eller skola. Här infördes alltså uttryckligen ett — genom 1918 års kommunala rösträttsreform mildrat men först genom 1930 års allmänna kommunallagsrevision avskaffat — kyrkligt kommunalt utskyldsstreck, något som varit meningslöst, om utskyldsstrecket i den borgerliga författningen för Stockholm, vilken i detta hänseende icke skilde sig från den allmänna kommunalförordningen för stad, redan omfattat utskylder till såväl borgerlig som kyrklig kommun.

Åsikten, att det kommunala utskyldsstrecket endast var tillämpligt i fråga om utskylder till borgerlig kommun, kom också till uttryck i högsta domstolens praxis på den tid, då kommunal rösträtt utgjorde ett villkor för rösträtt vid valen till andra kammaren samt för valbarhet till denna kammare.³ På samma uppfattning får också den år 1889 företagna ändringen i 17 kap. 12 § handelsbalken anses bygga, då förmånsrätt där bereddes icke blott för »kommunal- och stadsutskylder» utan jämväl för »av kyrkostämma eller kyrkofullmäktige beslutade avgifter till kyrka och skola» såsom varande jämförliga med de förra.

¹ Konstitutionsutskottets utlåtande 1912: 31.

² Regeringsrättens årsbok 1914: 20.

³ Nytt Juridiskt arkiv 1887 sid. 166 och 222.

Genom den år 1918 i samband med mildringen av det kommunala utskylds-strecket företagna textändringen, då orden kommunal- respektive stadsutskylder utbyttes mot uttrycket utskylder till kommunen, markerades än tydligare, att det förevarande strecket endast avsåg utskylder till borgerlig kommun. Ordet kommun var nämligen efter tillkomsten av 1862 års kommunalförfattningar ända till tillkomsten av 1940 års lag om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän den brukliga lagtekniska termen på borgerlig kommun, medan motsvarande benämning på den kyrkliga kommunen var församling. Efter 1930 års kommunallagsrevision kommer det genom de numera i lagtexterna begagnade uttrycken utskylder till kommunen och utskylder till staden ännu klarare till uttryck, att utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för rösträtt endast är tillämpligt å utskylder till borgerlig kommun. Då strecket sålunda ej avser utskylder till kyrklig kommun, kan en person häfta för det senare slaget av utskylder utan att detta påverkar frågan om hans rösträtt inom vare sig borgerlig eller kyrklig kommun. Detta förhållande är ingalunda utan praktisk betydelse, ty det tillkommer det beslutande organet inom vederbörande församling att självständigt bestämma om efterskänkande av oguldna utskylder till densamma. Ett häftande för utskylderna till en församling kan alltså föreligga, ehuru ett häftande för motsvarande utskylder till den borgerliga kommunen ej längre är för handen.

Utskyldsstrecket såsom obehörighetsgrund för uppdrag avser likaledes endast utskylder till borgerlig kommun. Detta förhållande var alldeles otvetydigt före streckets skärpning åren 1935 och 1936, då detta streck sammanföll med strecket såsom diskvalifikationsgrund för rösträtt. Någon avsikt att i samband med skärpningen åstadkomma en ändring härutinnan kan lagstiftaren icke anses ha haft. Genom det i lagarna om kommunalstyrelse på landet och i stad samt i Stockholm begagnade uttryckssättet kan strecket som obehörighetsgrund för uppdrag med begagnande av allmänt godtagna tolkningsregler också omöjligen anses avse utskylder till andra kommunala bildningar än dem, till vilka det hänförs sig såsom diskvalifikationsgrund för rösträtt. För båda fallen begagnas nämligen uttrycket utskylder till kommunen respektive staden. Att då tillägga uttrycket utskylder till kommunen, då det i motsvarande sammanhang förekommer i lagen om församlingsstyrelse, en annan innebörd, kan redan på den grund näppeligen vara riktigt. En sådan tolkning måste också anses helt utesluten efter en jämförelse med lagen om församlingsstyrelse i Stockholm. Där säges det nämligen klart ifrån, att strecket endast avser utskylder till staden.

Nästa fråga blir nu, om med uttrycken utskylder till kommunen respektive staden i förevarande sammanhang bör förstås utskylder till vilken borgerlig kommun som helst eller blott en enda sådan kommun, numera principiellt mantalsskrivningskommunen. Det före 1918 års reform i kommunalförordningen för landet begagnade uttrycket kommunalutskylder var i och för sig så obestämt, att det kunde avse utskylder till vilken borgerlig kommun som helst. Klarare var då den under samma tid i kommunalförfattningarna för stad och för Stockholm använda termen stadsutskylder. Härmed kunde aldrig avses utskylder till landskommun och därför icke heller rimligtvis annat än utskylder till vederbörande stad enbart. I högsta domstolens praxis gavs därför också utskyldsstrecket en sådan, förvisso även med grunderna för strecket överensstämmande tolkning, att den, som betalt sina utskylder till en kommun, icke diskvalificerades för rösträtt därstädes därför, att han häftade för utskylder till annan kommun.¹ Med de numera i kommunal-

¹ Nytt Juridiskt Arkiv 1885 sid. 101 och 1887 sid. 429.

lagarna begagnade uttrycken utskylder till kommunen respektive staden är det också alldeles otvetydigt, att strecket som diskvalifikationsgrund för såväl rösträtt som valbarhet principiellt blott kan avse utskylder till en enda borgerlig kommun, mantalsskrivningskommunen. Redan den bestämda formen på orden kommun och stad visar detta.

Den kommunala indelningslagen av år 1919 bygger också på denna uppfattning, då det där heter, att underlåtenhet att betala kommunal utskyld i äldre kommun medför i fråga om rösträtt i ändrad eller nybildad kommun samma påföljd som inom den äldre kommunen. Grunden till denna bestämmelse är nämligen, att det vore föga rimligt, om en kommunalt skattskyldig, som häftar för oguldna utskylder, till följd av ändring i den kommunala indelningen bleve befriad från den lagstadgade påföljden av underlåtenheten att fullgöra sin skattskyldighet. Dessa motiv ha naturligtvis samma bärkraft då fråga är om valbarhet till kommunala förtroendeuppdrag som då fråga är om rösträtt. Ändock underlät lagstiftarna vid utskyldsstreckets skärpning som obehörighetsgrund för uppdrag att genom uttrycklig bestämmelse utsträcka påföljden i fråga om rösträtten till att också avse valbarheten till kommunala förtroendeuppdrag. Detta förbiseende medför, att man med tillämpning av en strängt logisk tolkningsmetod, i trots av utskyldsstreckets allmänna konstruktion i kommunallagarna, måste komma till det i och för sig otillfredsställande resultatet, att kommunala indelningslagens förevarande bestämmelse icke är tillämplig å det skärpta strecket som diskvalifikationsgrund för uppdrag.

Regeln att utskyldsstrecket principiellt endast är tillämpligt beträffande utskylder till en enda borgerlig kommun gäller också för det fall att två eller flera kommuner enligt fattigvårdslagen äro förenade till ett fattigvårdssamhälle. Häftande för avgifter, som fattigvårdssamhället beslutat, är alltså utan betydelse för frågan om rösträtt eller valbarhet till uppdrag inom denna specialkommun.

Beträffande municipalsamhällen är det förenat med vissa svårigheter att avgöra, om det är häftande för vederbörande utskylder till moderkommunen enbart eller till denna och municipalsamhället eller blott till detta senare som diskvalificerar för rösträtt samt för valbarhet till förtroendeuppdrag inom samhället. Enligt lagen om kommunalstyrelse på landet skall vad som där stadgas om kommun äga motsvarande tillämpning i avseende å municipalsamhälles särskilda ordnings- och hushållningsangelägenheter. Härav borde följa, att liksom en person ej får häfta för vederbörande utskylder till kommunen för att äga rösträtt samt vara valbar till vissa förtroendeuppdrag inom denna, får han icke häfta för motsvarande utskylder till municipalsamhället, dessa och inga andra, för att äga rösträtt samt vara valbar till motsvarande uppdrag inom samhället. Kommunala vallagen förutsätter emellertid som ett grundläggande villkor för rösträtt inom ett municipalsamhälle, att man icke häftar för vederbörande utskylder till vare sig moderkommunen eller samhället. Röstlängdskungörelsen är också utformad i anslutning härtill. Utskyldsstrecket som obehörighetsgrund för kommunala förtroendeuppdrag innebär vidare principiellt endast en skärpning av strecket som diskvalifikationsgrund för rösträtt. För valbarhet kräves, att ett större antal års utskylder äro betalda (eller efterskänkta) än de, som ha betydelse för bedömande av frågan om rösträtt föreligger eller ej. Strecket bör därför också i vad det avser förtroendeuppdrag inom ett municipalsamhälle uppfattas så, att den är diskvalificerad för sådana uppdrag, som häftar för utskylder antingen till moderkommunen eller till municipalsamhället. Med hänsyn till streckets allmänna konstruktion bör det

vidare anses vara lika strängt vare sig fråga är om utskylderna till den ena eller den andra av de förevarande kommunala bildningarna.

I landstingslagen är utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för uppdrag något annorlunda konstruerat än i lagarna för primärkommunerna. Såsom redan inledningsvis framhållits hänför det sig här till utskylder till landstinget eller till kommun inom landstingsområdet. Strecket avser sålunda i denna lag dels skatt till landstinget dels skatt till vilken borgerlig primärkommun som helst inom landstingsområdet. Detta senare förhållande kan i ett hänseende föranleda tvekan, nämligen i frågan, huruvida municipalsamhälle i nu förevarande sammanhang skall jämföras med kommun eller ej. Motsvarande spörsmål förelåg för andra kammarrens del under åren 1909—1921, då för rösträtt och valbarhet till denna kammarrens krävdes, att vederbörande erlagt de utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren. Tveksamheten synes dock i det till bedömande nu föreliggande fallet böra vara mindre än i det sist nämnda. För valbarhet till vissa mera betydelsefulla förtroendeuppdrag inom ett municipalsamhälle kräves nämligen, såsom nyss framhållits, bland annat, att man icke håftar för utskylder till samhället. Vidare är landstingslagens utskyldsstreck på så sätt strängare än de andra kommunallagarnas, att ett håftande för utskylderna till vilken kommun som helst inom landstingsområdet diskvalificerar för uppdrag hos landstinget. Det skulle därför framstå såsom stående i strid med lagstiftningens grund och mening att tolka det förevarande uttrycket kommun inom landstingsområdet så restriktivt, att icke även den, som till följd av utskyldsstrecket är utesluten från valbarhet till de municipala förtroendeuppdragen, också är obehörig till de i landstingslagen åsyftade uppdragen.

Med det förut sagda äro uttrycken utskylder till kommunen respektive staden endast delvis bestämda. Ännu återstår att besvara frågan, vilka slags utskylder till vederbörande borgerliga primärkommun, som böra inbegripas härunder. Det i kommunalförfattningarna begagnade uttryckssättet är förvisso tillräckligt allmänt hållet för att utskyldsstrecket med begagnande av en strängt språklig tolkningsmetod skulle kunna anses avse alla utskylder till kommunen, av vad slag de vara månne. En sådan räckvidd har dock aldrig tillagts strecket. Någon tvekan kan emellertid icke råda därom, att enligt nuvarande skattesystem åtminstone allmän kommunalskatt jämlikt 1928 års kommunalskattelag innefattas under det ifrågavarande uttrycket utskylder till kommunen respektive staden. Kommunernas medelsbehov skall nämligen enligt kommunallagarna, i den mån det ej kan fyllas genom andra inkomster, täckas genom uttaxering av allmän kommunalskatt i förhållande till de skattekrönor och skatteören, som enligt bestämmelserna i nyssnämnda lag påförts de till kommunen skattskyldiga. Tveksam blir däremot frågan, om skogsaccisen enligt 1928 års lag i ämnet hör till den kategori utskylder, som avses med ifrågavarande streck. I den kommunalrättsliga litteraturen ha också uttalats olika meningar härom. Enighet råder däremot om att utskyldsstrecket ej är tillämpligt å hundskatt och nöjesskatt.

För att erhålla ett säkert svar på frågan, om och i vad mån det förevarande strecket bör anses avse andra utskylder än allmän kommunalskatt, måste man gå tillbaka till förhållandena före 1918 års reform med avseende å den kommunala rösträtten. Denna var då, såsom redan inledningsvis omnämnts, varken allmän eller lika; skattskyldighet till kommunen var en grundläggande förutsättning för rösträtt, och röstvärdet var beroende på denna skattskyldighets omfattning; utskyldsstrecket var en naturlig konsekvens härav. Det borde därför rimligtvis avse just

de utskylder, som voro bestämmande för rösträtt och röstvärde. I kommunalförordningarnas rösträttsbestämmelser stadgades också, att rösträtt tillkom en var välfrejdad svensk undersåte, som var medlem av en kommun samt »enligt § 57 förbunden att till kommunen erlägga skatt och icke häftar för oguldna kommunal-(stads-)utskylder». De utskylder, för vilka en person icke fick häfta utan att rösträtten gick förlorad, kunde enligt stadgandets formulering icke vara andra än de, som denne enligt den återopade paragrafen var skyldig erlägga, och som i förordningen om kommunalstyrelse på landet också uttryckligen gävos benämningen kommunalutskylder såsom teknisk term. Den kommunala skattskyldigheten enligt den berörda paragrafen vilade emellertid principiellt på den allmänna bevillningen till staten. Det var alltså tidigare den härpå beroende och ingen annan skattskyldighet till kommunen, som måste fullgöras, för att rösträtten icke skulle förverkas. Det kommunala utskyldsstrecket avsåg därför före 1918 års reform varken hundskatt enligt 1877 års hundskatteförordning eller skogsaccis jämlikt 1912 års skogsaccislag, enligt vilken accisen hade karaktären av en påлага utöver fastighetsskatten.

Genom 1918 års reform förlorade utskyldsstrecket sitt tidigare organiska samband med skattestrecket. Detta kan emellertid omöjligen ha medfört, att utskyldsstrecket härigenom fick ett vidgat tillämpningsområde. Syftemålet med utskyldsstreckets reformering var nämligen uteslutande att mildra dess verkningar. Detta sakförhållande är av grundläggande betydelse för fastställande av streckets nuvarande innebörd i förevarande hänseende. Hundskatt enligt 1877 års förordning i ämnet samt skogsaccis enligt 1912 års skogsaccislagstiftning kunde därför lika litet efter som före 1918 års reform anses omfattande av utskyldsstrecket. Med hänsyn såväl härtill som till dess ställning i skattesystemet kunde ej heller den år 1919 införda fakultativa nöjesskatten rimligtvis betraktas som en sådan skatt, å vilken utskyldsstrecket var tillämpligt. Förhållandet är törhända än mera otvetydigt med den nuvarande nöjesskatten jämlikt 1940 års förordning i ämnet, enligt vilken den är en avgift, som obligatoriskt skall uttagas av kommunen för fördelning mellan denna och staten. Anledning saknas vidare att anse hundskatt enligt den numera gällande författningen i ämnet av år 1923 intaga en annan ställning i nu förevarande avseende än samma skatt enligt 1877 års hundskatteförordning.

Annorlunda förhåller det sig däremot med skogsaccisen enligt skogsaccislagen av år 1928 med hänsyn till denna skatts förändrade natur efter skattereformen nämnda år. Genom den då antagna nya skattelagstiftningen upphävdes bevillningsförordningen samt ersattes denna, i varje fall i första hand, av kommunalskattelagen — och vissa föreskrifter i kommunalförfattningarna. Enligt nämnda lag skulle skattskyldig såsom underlag för fastighetsskatten för jordbruksfastighet påföras sex skatteören för varje ett hundra kronor av fastighetens jordbruksvärde men däremot endast fyra skatteören för varje ett hundra kronor av fastighetens skogsvärde. Skillnaden 0.02 skulle kompenseras genom skogsaccis enligt den nya skogsaccislagen. Syftet härmed var att minska beskattningen av den växande skogen, innan den avverkades, samt att utjämna detta genom att skärpa beskattningen vid avverkningstillfället, då det var lättare för vederbörande att betala skatten. Visserligen trädde den nya skogsaccislagen formellt i den äldres ställe. Men rent principiellt låg alltså saken så till att den gamla skogsaccisen, som var en påлага utöver fastighetsskatten, helt avskaffades genom 1928 års skattelagstiftning, genom vilken en del av fastighetsskatten utbröts för att betalas vid avverkningen i stället för under tiden för skogens tillväxt. År 1932 sänktes emellertid repartitionstalet för jordbruksfastighets jordbruksvärde från 0.06 till 0.05. En mot-

svarande ändring skedde däremot icke i fråga om jordbruksfastighets skogsvärde bland annat därför, att olika omständigheter ansågos tala för att kombinerings av fastighetsskatt och skogsaccis medfört en mindre belastning av skogen i förhållande till jordbruket. Skogsaccisen enligt 1928 års skogsaccislag får alltså även efter 1932 års beslut anses intaga samma principiella ställning i skattesystemet som under åren närmast dessförinnan. Den utgör sålunda fortfarande ett led i den kommunala fastighetsskatten, i det en del av denna uttages i form av skogsaccis.

Konsekvensen härav kan icke bli annan än den, att icke blott den allmänna kommunalskatten enligt 1928 års kommunalskattelag utan också skogsaccisen enligt skogsaccislagen av samma år bör inbegripas under det kommunala utskylds-strecket. Det är av vikt att detta förhållande klart fastslås, ty skogsaccisen måste icke upptagas å debetsedeln för allmänna kommunalutskylder och utkrävas i sammanhang med den allmänna kommunala skatteuppbörden. Ett häftande för den förre är därför möjligt utan att ett häftande behöver föreligga också beträffande den senare. Även i sådant fall träder det kommunala utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för rösträtt samt för valbarhet till uppdrag i tillämpning.

Enligt landstingslagen avser strecket såsom obehörighetsgrund för uppdrag också utskylder till landstinget. Någon svårighet att bestämma innebörden av detta uttryck föreligger ej numera, sedan den personliga sjukvårdsavgiften genom beslut av år 1938 avskaffats, varefter endast landstingsskatten finnes kvar. Även om denna i regel är relativt ringa jämfört med den allmänna kommunalskatten, är det dock ingalunda utan praktisk betydelse, att även häftande för landstingsskatt diskvalificerar för vissa förtroendeuppdrag. Landstingsskatten debiteras och indrives nämligen faktiskt alltid av länsstyrelsen i sammanhang med kronoutskylderna — ehuru så icke måste ske. Med hänsyn härtill och till kronoskattens storlek i förhållande till landstingsskatten kan det därför i enstaka fall mycket väl hända, att ett häftande för landstingsskatt kan inträffa, där så icke skulle ha blivit fallet, om landstinget självt skött om debiteringen och uppbörden.

Ursprungligen diskvalificerades den för kommunal rösträtt samt för valbarhet till vissa kommunala förtroendeuppdrag, som över huvud taget häftade för oguldna kommunalutskylder, oavsett om dessa förfallit till betalning under löpande kalenderår eller under något tidigare år.

Efter 1918 års reform avser strecket icke längre utskylder, som skolat erläggas under det löpande kalenderåret. En tillfällig försummelse under året att betala kommunalutskylderna gör alltså ej längre en person obehörig ens för ett kommunalt förtroendeuppdrag. I fråga om utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för innehav av förtroendeuppdrag hos landsting tarvar denna regel dock en närmare förklaring. Den årliga allmänna uppbörden av kronoutskylder försiggår regelbundet under två allmänna uppbördsterminer, den ena på hösten taxeringsåret och den andra på våren påföljande år. Under förutsättning att vad den skattskyldige å kronodebetsedeln påförts i statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, särskild skatt å förmögenhet, landstingsskatt etc. uppgår till sammanlagt minst tio kronor, förfalla dessa utskylder till betalning med hälften av sina belopp under vardera uppbördsterminen. Men försummar skattskyldig, som äger rätt betala de honom på kronodebetsedeln påförda utskylderna under två terminer, att i behörig ordning erlägga vad som är till betalning förfallet under första uppbördsterminen, är vad som annars först skolat gäldas under andra uppbördsterminen förfallet till omedelbar betalning. Även om alltså den försumlige före årsskiftet lyckas betala så stor del av den sammanlagda skatten, som motsvarar den första

uppbördens belopp, anses han detta oaktat vid årsskiftet häfta för bland annat landstingsskatt — och blir sålunda härigenom diskvalificerad för förtroendeuppdrag hos landstinget.

För bedömande av frågan, om en person äger kommunal rösträtt eller om han är valbar till vissa kommunala förtroendeuppdrag, äro numera endast de utskylder som förfallit till betalning under något av de tre sistförflutna kalenderåren av betydelse. Beträffande dessa kan emellertid, utan att rösträtten går förlorad, häftande väl få föreligga för ett eller två års utskylder men inte för alla tre årens. Efter 1935 och 1936 års skärpning av strecket som diskvalifikationsgrund för valbarhet och behörighet till uppdrag blir däremot den obehörig härför, som häftar för något enda av de tre årens utskylder. För att en person skulle vara valbar till t. ex. kommunal- eller stadfullmäktige vid de val, som förrättades hösten 1942, fordrades alltså bland annat, att han icke då häftade för någon eller några av de kommunalutskylder, som förföllo till betalning under åren 1939, 1940 och 1941. Och för att tillträda mandatet den 1 januari 1943 fick han vid denna tidpunkt ej heller häfta för de utskylder, som skolat betalas under år 1942. Ty då var det de skatter, som förfallit till betalning under åren 1940, 1941 och 1942, som avses med strecket. Under sista året av en fyraårig mandatperiod, som började år 1943, avser strecket alltså de till betalning åren 1943, 1944 och 1945 förfallna utskylderna.

Häftande för icke vederbörligen erlagda kommunalutskylder upphör icke i och med utskyldernas avskrivning. Avskrivningen är nämligen endast en bokföringsåtgärd, som väl måste hållas i sär från efterskänkandet av resterande kommunalutskylder. Genom efterskänkande kan emellertid såväl rösträtten som valbarheten bevaras. Därigenom upphör nämligen häftandet för utskylderna.

De nuvarande reglerna om efterskänkande av oguldna kommunala utskylder i allmänhet tillkommo i samband med den kommunala rösträttsreformen i syfte att förebygga beslut, som kunde vara betänkliga med hänsyn till kommunens ekonomi. Beslut härom får sålunda numera endast efter vederbörlig beredning träffas av kommunens beslutande organ, eftersom fråga är om efterskänkande av någon kommunens rättighet. Beslutet får vidare, då fråga ej är om antagande av ackord, endast fattas, där efter prövning av varje särskilt fall verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga, vilket innebär, att efterskänkandet ej kan ske i klump utan skall avse viss namngiven person samt att omständigheterna vid objektiv prövning skola befinnas vara ömmande. Och för beslut härom erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster.

I fråga om efterskänkande av landstingsskatt gälla emellertid andra regler än de nyss återgivna. Om landstinget självt skulle vilja debitera och uppbära landstingsskatten, bleve det också landstinget, som finge besluta om efterskänkande av resterande utskylder. Detta är visserligen icke utsagt i landstingslagen men dock förutsatt i förarbetena. I följd härav saknas också för detta fall bestämmelser angående villkoren och ordningen för efterskänkande av skatten. Därför kan t. ex. kvalificerad majoritet ej anses erforderlig för dylikt beslut. Om däremot, såsom faktiskt alltid sker, debiteringen och uppbörden av landstingsskatten verkställles genom länsstyrelsens försorg, är det denna som beslutar om efterskänkande av resterande landstingsskatt under de förutsättningar och i den ordning, som gäller beträffande kronoutskylder. Här är det alltså icke ett kommunalt utan ett statligt organ, som beslutar om efterskänkande av skatten med ty åtföljande konsekvenser i fråga om behörigheten för uppdrag inom landstinget.

Från reglerna om att den som häftar för vissa kommunalutskylder är diskvalificerad för kommunal rösträtt samt för behörighet till vissa uppdrag finnes numera ett undantag stadgat i en efter krigsutbrottet hösten 1939 antagen lag om upphävande i vissa fall av verkan av uraktlåtenhet att erlægga utskylder till kommun eller annan menighet med avseende å rösträtt och behörighet. Enligt denna lag skall, vid tillämpning av i lag givna bestämmelser angående villkor för rösträtt och behörighet för uppdrag, person, som inkallats till sådan extraordinär tjänstgöring som avses i 28 § 1 mom. värnpliktslagen (förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering) »icke anses häfta» för oguldna utskylder, vilka förfallit till betalning under tiden för sådan tjänstgöring eller inom två månader från dennas slut och med vilkas indrivning anstånd åtnjutits enligt särskilda bestämmelser. Lagen innehåller icke någon tidsbegränsning. De eljest inträffande verkningarna av uraktlåtenheten att betala utskylderna upphävas därför för all framtid, alltså även för det fall att anståndstiden utgått och det till och med blivit uppenbart, att utskylderna aldrig komma att betalas.

Det kommunala utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för rösträtt modifieras vidare — liksom övriga rösträttsbestämmelser — genom regeln om röstlängdens bindande verkan. Sedan kommunal röstlängd, som endast upprättas en gång årligen, på föreskrivet sätt kommit till stånd, länder den nämligen till »ovillkorlig efterrättelse» till dess ny röstlängd påföljande år erhållit till efterrättelse förbindande kraft. Detta medför, att om någon i röstlängden upptagits som röstberättigad, ehuru han häftat för de tre senaste årens kommunalutskylder, skall han behandlas som röstberättigad vid kommunalval och kommunala beslut — alldeles som en annan person skall förvägras rösträtt, om denne felaktigt uppförts i längden som icke röstberättigad. Sagda förhållande leder också till att om någon i röstlängden riktigt antecknats som röstberättigad, emedan han icke då häftade för samtliga de tre senaste utan endast för de två senaste årens jämte det löpande årets utskylder, och detta tillstånd fortfar även efter årsskiftet — då han alltså faktiskt häftar för de tre senaste årens utskylder — bibehåller han detta oaktat sin rösträtt tills ny röstlängd kommit till stånd. Regeln om röstlängdens bindande verkan medför vidare, att om en person, som i den justerade röstlängden, likaledes riktigt, finnes antecknad som icke röstberättigad, till följd av att utskyldsstrecket varit tillämpligt å honom, sedermera betalar utskylderna för ett eller flera av de senaste tre åren, denne ändock är diskvalificerad för rösträtt så länge samma röstlängd skall begagnas. Rösträtten skall nämligen grunda sig på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst ändock att förändring senare inträtt.

Genom de berörda stadgandena i kommunala vallagen modifieras i viss mån också utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för uppdrag. Det skärpta utskyldsstrecket är nämligen konstruerat dubbelt i kommunallagarna. Vid sidan av den nya regeln, att den diskvalificeras för uppdrag, som häftar för något av de tre senaste årens utskylder, står nämligen i samma paragrafer alltså kvar bestämmelsen om kommunal rösträtt som ett grundläggande valbarhetsvillkor. Denna senare regel innesluter emellertid i sig det principiellt mildare utskyldsstrecket av innebörd, att den, som i följd av häftande för alla de tre senaste årens kommunalutskylder är diskvalificerad för rösträtt, ej heller är valbar till de kommunala förtroendeuppdragen. Den, som i röstlängden finnes antecknad såsom icke röstberättigad, saknar därför också valbarhet till uppdrag under den tid längden skall lända till efterrättelse vid val. Visserligen torde regeln om

röstlängdens bindande verkan egentligen endast vara tänkt som en av praktiska skäl betingad komplettering till rösträttsbestämmelserna. Men då en förutsättning för valbarhet är rösträtt och då rösträtten konstateras med ledning av röstlängden, är ingen annan än den nyss dragna slutsatsen möjlig. Om därför en person, som i röstlängden finnes upptagen som icke röstberättigad därför att han vid tiden för längdens justering häftade för samtliga de senaste tre årens kommunalutskylder, betalat dessa före ett senare samma år företaget val av kommunala förtroendemän, är han detta oaktat icke valbar till uppdragshavare. Det principiellt mildare utskyldsstreetet får alltså härigenom en viss självständig betydelse i förhållande till det principiellt strängare streetet. I undantagsfall kan det förra bli strängare till sina verkningar än det senare.

Sune Holm.

Sammanställning

av införskaffade uppgifter angående verkningarna av utskylds-
strecket såsom diskvalifikationsgrund för valbarhet
och behörighet till uppdrag m. m.

I.

1941 års utskyldsstreckssakkunniga hemställde i skrivelser den 5 november 1941 till överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, att dessa, samtidigt som de anmodades att från kommuner i länen införskaffa och till de sakkunniga vidarebefordra vissa uppgifter angående verkningarna av utskyldsstrecket såsom diskvalifikationsgrund för uppdrag, i eget yttrande ville ange sina egna erfarenheter av strecket.

Överståthållarämbetet förklarade sig i sitt svar icke ha några egna erfarenheter av strecket.

Länsstyrelsen i *Stockholms län* framhöll i sitt svar följande:

»Under den hittills gångna delen av mandatperioden 1939—1942 har länsstyrelsen på grund av de åren 1935 och 1936 beslutade skärpningarna av utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag i tio olika fall skilt personer från av dem innehavda uppdrag såsom ledamöter av kommunal- eller municipalfullmäktige. Av den utredning, som i de olika ärendena verkställt, har mestadels icke framgått vad som varit orsaken till vederbörandes bristande skattebetalning. I flertalet sådana fall torde man måhända vara berättigad antaga, att vederbörandes underlåtenhet att i tid betala sina utskylder till kommunen eller municipalsamhället berott på oförvårdad oförmåga. Fall hava emellertid förekommit, där vederbörandes skiljande från hans förtroendeuppdrag berott på en bristande skattebetalning, som orsakats — icke av oförmåga att betala skatten — utan antingen av okunnighet om följderna av att icke i rätt tid betala densamma eller ock av ren försumlighet. Sålunda har det inträffat, att vederbörande trott sig genom att blott inbetala det restförda skattebeloppet kunna återvinna sin förlorade behörighet att innehava uppdraget ifråga. Vad försumlighet att i rätt tid erlägga utskylder, varom här är fråga, kan leda till, åskådliggöres med följande exempel: En kommunalfullmäktig, som tillika var ledamot av kommunalnämnden i sin kommun, hade för visst år påförts kommunalutskylder till ett sammanlagt belopp av 252 kronor 95 öre, att erläggas med 63 kronor 95 öre vid första uppbörden, med 63 kronor vid andra uppbörden och med 126 kronor vid tredje uppbörden. De å de båda första uppbördsstämmorna till betalning förfallna beloppen erlades å respektive uppbördsstämmor, varemot det belopp, som skolat erläggas å tredje uppbördsstämman, icke erlades å denna. Sistberörda belopp, 126 kronor, blev senare av misstag icke uppfört å restlängden men däremot det redan å andra uppbördsstämman erlagda beloppet. Sedan nyssnämnda belopp vid indrivning i november samma år, som det förfallit till betalning, erlagts, upptäcktes först i

februari påföljande år, att ytterligare 63 kronor hade bort uppföras å restlingen. Denna upptäckt ledde till upprättandet av en tilläggsrestlängd å beloppet ifråga, vilket därefter indrevs. Vid länsstyrelsens handläggning av uppkommen fråga om vederbörandes behörighet att kvarstå såsom fullmäktig kom det under hand till länsstyrelsens kännedom, att det bland såväl kommunalfullmäktige som andra personer i ifrågavarande kommun varit ganska vanligt, att tredje uppbördens utskyldsbelopp erlades först efter indrivning, vilket förfarande ansetts vara både bekvämt och praktiskt. Oförmåga att å uppbördsstämman erlagga utskyldsbeloppet förelåg icke hos nu ifrågavarande fullmäktigeledamot. Länsstyrelsens beslut blev, att vederbörande skildes från sitt uppdrag.

Slutligen kan nämnas, att ett fall förekommit, där länsstyrelsen skilt en person från hans uppdrag såsom kommunalfullmäktig på grund av en honom åvilande skatterest på 82 öre.»

Enligt länsstyrelsen i *Uppsala län* hade inom länet under åren 1939—1941 förekommit i medeltal ett par fall årligen, då antingen sammanräkning ägt rum för utseende av ny fullmäktigeledamot efter ledamot, som avgått på grund av skatterestantier, eller också vid företagen sammanräkning befunnits, att den som stått närmast i röstetal varit obehörig av samma orsak. Därtill komme emellertid en del fall, då vederbörlig åtgärd icke vidtagits mot fullmäktigeledamöter, som resterat för oguldna kommunalutskylder.

I *Södermanlands län* hade, enligt vad länsstyrelsen framhöll i sitt svar, efter 1938 års val icke begärts sammanräkning för utseende av efterträdare åt kommunal-, municipal- eller kyrkofullmäktig, som på grund av utskyldsstreckket måst avgå från sitt uppdrag. Däremot hade såväl vid den ursprungliga sammanräkningen av de vid 1938 års val av kommunalfullmäktige och kyrkofullmäktige avgivna rösterna, som även vid under tiden därefter företagna sammanräkningar för utseende av efterträdare åt avgången kommunalfullmäktig inträffat flera fall, då person, vars namn stått närmast i tur å valsedel, måste förklaras ej vara valbar, på den grund att vederbörande, enligt i varje särskilt fall införskaffad uppgift, häftat för utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under något av de tre sistförflutna kalenderåren.

Länsstyrelsen i *Östergötlands län* förklarade sig icke ha några egna erfarenheter av utskyldsstreckets verkningar. Detsamma gäller om länsstyrelserna i *Jönköpings län* och i *Hallands län*.

Inom *Kronobergs län* hade, såvitt länsstyrelsen hade sig bekant, allenast ett fall förekommit, då vederbörande på grund av underlåtenhet att i rätt tid erlagga kommunalutskylder måst frånträda sin befattning, vilket fall enligt länsstyrelsens uppfattning icke torde hava varit sådant, att underlåtenheten berott på arbetslöshet eller sjukdom eller därmed jämförlig orsak. Något fall, då uppdrag av kommunal natur, för vilka enligt gällande författningar icke krävdes fullgjord skattebetalning, innehafts av personer, som häftat för utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under något av de senaste tre åren, vore för länsstyrelsen icke känt.

Länsstyrelsen i *Kalmar län* framhöll i sitt svar, att, enligt vad den inhämtat, orsaken till den uteblivna skattebetalningen i de flesta fall hade varit inkallelse till militärtjänst. Fall hade emellertid även — ehuru i mindre omfattning — förekommit, där sjukdom och arbetslöshet inverkat på förmågan att erlagga skatten.

I *Gotlands län* hade vid de röstsammanräkningar, som efter år 1936 verkställts av länsstyrelsen för utseende av landstingsmän och kommunalfullmäktige respektive efterträdare åt avgången kommunalfullmäktig, icke i något fall person på grund av utskyldsstrecket förklarats obehörig att väljas. Endast i två fall hade länsstyrelsen under nämnda tid verkställt röstsammanräkning för utseende av efterträdare åt kommunalfullmäktige, som nödgats avstå från uppdraget, därför att de kommit att häfta för utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under något av de senaste åren. Utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor hade alltså, i de fall länsstyrelsen haft möjlighet bedöma förhållandena, allenast i mycket ringa utsträckning medfört, att personer nödgats avstå från att deltaga i förtroendeställning i det kommunala livet.

Länsstyrelsen i *Blekinge län* hade ej haft någon annan erfarenhet av utskyldsstreckets verkningar än i fråga om sådana ersättarsammanräkningar, som föranletts av vederbörande fullmäktiges anmälan om ledamots obehörighet att vidare innehava fullmäktiguppdraget på grund av underlåten skattebetalning. Dylika sammanräkningar hade förekommit endast i ett par fall.

I *Kristianstads län* hade länsstyrelsen under åren 1939—1941 endast i fyra fall verkställt sammanräkning för utseende av efterträdare till sådan ledamot av kommunal- eller municipalfullmäktige, vilken på grund av ifrågavarande behörighetsvillkor icke längre varit behörig innehava sådant uppdrag. Enligt av länsstyrelsen från respektive kommunala myndigheter muntligen inhämtade upplysningar kunde i intet av nämnda fall uraktlåtenheten att erlagga utskylder anses hava berott på inträffad sjukdom, oförfvälad arbetslöshet eller dylikt.

Länsstyrelsen i *Malmöhus län* hade en gång under år 1940 och tre gånger under år 1941 verkställt sammanräkningar för utseende av efterträdare åt avgången kommunalfullmäktig i fall, då avgången angivits hava berott på underlåten skattebetalning. Härjämte hade vid två sammanräkningar avseende efterträdare åt avgången kommunalfullmäktig namn å person, som annars skulle hava utsetts till efterträdare, förklarats obefintligt på grund av underlåten skattebetalning.

I *Göteborgs och Bohus län* hade länsstyrelsen, utöver vad som kunnat inhämtas av de från kommunerna infordrade uppgifterna, ej haft annan erfarenhet av utskyldsstreckets verkningar än att en av de personer, som på grund av skattestrecket måst frånträda sina förtroendeuppdrag, under en följd av år innehaft sådana förtroendeuppdrag. I berörda fall hade dock icke hans underlåtenhet att gälda utskylderna varit föranledd av arbetslöshet, sjukdom eller därmed jämförlig orsak.

Länsstyrelsen i *Älvsborgs län* framhöll i sitt svar följande:

»Under åren 1939—1941 har Länsstyrelsen i 17 fall verkställt röstsammanräkning för utseende av efterträdare åt kommunalfullmäktig- respektive kyrkofullmäktigledamot, som på grund av oguldna kommunalutskylder förklarats obehörig att vara fullmäktig. Huruvida underlåtenheten att erlagga utskylderna i något av dessa 17 fall berott på arbetslöshet, sjukdom eller därmed jämförlig orsak, framgår ej av tillgängliga handlingar. Under samma treårsperiod har Länsstyrelsen räknat in sammanlagt 225 ersättare för fullmäktige av olika slag. Sammanlagda antalet inom länet tjänstgörande fullmäktige, som inräknats av Länsstyrelsen, uppgår till cirka 1 100. Den procentuella avgången per år under perioden uppgår alltså i medeltal till cirka 6.8 procent. Årliga avgången på grund av underlåtenhet att erlagga utskylder motsvarar blott 0.5 procent.»

I *Skaraborgs län* hade länsstyrelsen, som ägde erfarenhet av utskyldsstreckets verkningar endast i avseende å ledamot av kommunal-, municipal- och kyrkofullmäktige i länet, funnit strecket blott i något enstaka fall medföra hinder för sådant ledamot att erhålla eller kvarbliva vid det kommunala förtroendeuppdraget.

Länsstyrelsen i *Värmlands län* anförde i sitt svar följande:

»Beträffande länsstyrelsens egen erfarenhet angående detta utskyldsstreck hänför sig denna erfarenhet mestadels till dess egenskap av valbarhetsbestämmelse vid landstings- och fullmäktigval. I sådant avseende har utskyldsstrecket föranlett kassation av allenast ett ringa procenttal av de å valsedlarna förekommande namnen. Av fall, där utskyldsstrecket inneburit skyldighet att frånträda innehavda förtroendeuppdrag, kan länsstyrelsen erinra sig endast ett. Detta fall har förekommit under år 1941 och avsåg kommunalfullmäktiguppdrag. Fullmäktiges ordförande hade nämligen upptäckt att icke mindre än åtta kommunalfullmäktige i kommunen häftade för oguldna kommunalutskylder, vilka restantier uppstått efter valet, och anmälde förhållandet hos länsstyrelsen. Vid förrättning, som såvitt länsstyrelsen har sig bekant vunnit laga kraft, förklarade länsstyrelsen nämnda åtta personer skyldiga att avgå ur kommunalfullmäktige och insatte andra personer i de avgångnas ställe. Vid undersökning av fallet ifråga har länsstyrelsen uttrönt, att restantierna utgjorde i ett fall 130 kronor och i övriga sju fallen belopp varierande mellan 10 och 48 kronor samt att underlåtenheten att erlagga utskylderna veterligen icke i något fall berott på arbetslöshet eller sjukdom utan i samtliga fall på slöhet och liknöjdhet.»

I *Örebro län* hade länsstyrelsen sig icke bekant något fall, då kommunal förtroendeman under mandattiden kommit att restera för oguldna utskylder till kommunen och på grund därav blivit skyldig frånträda innehaft förtroendeuppdrag.

Länsstyrelsen i *Västmanlands län* framhöll, att det av de från vissa borgerliga kommuner överlämnade uppgifterna framginge, att inom ifrågavarande kommuner icke förekommit något fall, där kommunalt förtroendeuppdrag, för vilket krävdes fullgjord skattebetalning, innehafts av person, som häftat för utskylder till kommunen. Länsstyrelsen anförde vidare:

»Såvitt länsstyrelsen har sig bekant, har icke heller annat än i något enstaka undantagsfall så varit förhållandet i andra kommuner i länet, och har det då varit fråga om ledamotskap i kommunalfullmäktige. I intet fall torde det emellertid hava varit fråga om notoriska skattesolkare, utan synes den försummade skattebetalningen hava berott på omständigheter, över vilka vederbörande icke själv kunnat råda.»

Länsstyrelsen i *Kopparbergs län* hade fått kännedom om endast ett ringa fåtal fall, då kommunal förtroendeman fått avgå från sitt uppdrag till följd av utskyldsstrecket. Däremot hade det vid röstsammanräkningarna efter 1938 års kommunalval i relativt många fall förekommit, att ett å lista upptaget namn förklarats obefintligt av den anledningen, att vederbörande häftat för oguldna kommunalutskylder.

I sitt svar på de sakkunnigas förfrågan anförde länsstyrelsen i *Gävleborgs län* att, såvitt av de hos länsstyrelsen förvarade handlingar i ärenden angående utseende av efterträdare åt avgångna kommunal- och kyrkofullmäktige framginge, hade under tiden 1 januari 1939—3 december 1941 inom länet 15 ledamöter av kommunalfullmäktige och 10 ledamöter av kyrkofullmäktige måst på grund av

underlåtenhet att erlægga kommunalutskylder frånträda sina ifrågavarande uppdrag. Handlingarna utmärkte emellertid icke vilka omständigheter, som förorsakat den bristande skattebetalningen. Länsstyrelsen hade sig icke bekant huruvida i andra än ovannämnda fall kommunala förtroendemän inom länet på grund av det s. k. utskyldsstrecket måst avgå från sina uppdrag.

Länsstyrelsen i *Västernorrlands län* framhöll:

»Av den verkställda utredningen framgår, bland annat, att i tolv kommuner icke förekommit fall, då innehavare av i frågeformuläret angivna kommunala förtroendeuppdrag måst avgå, emedan de kommit att häfta för utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under något av de senaste tre åren, men att i tio kommuner förekommit fall då kommunala förtroendemän måst avgå av angiven orsak. Av uppgivna 47 avgångna ha 25 måst avgå på grund av arbetslöshet, sjukdom eller annan med arbetslöshet eller sjukdom jämförlig orsak.

Utredningen synes vidare utvisa att utskyldsstrecket drabbat ett ganska stort antal personer i industrikommuner medan i mera utpräglade jordbrukskommuner få eller inga fall förekommit.

I detta sammanhang får länsstyrelsen meddela att under åren 1939—1941, på sätt närmare framgår av nedanstående sammanställning, av länsstyrelsen företagits 118 röstsammanräkningar för utseende av efterträdare till avgångna ledamöter i kommunal- och kyrkofullmäktige i fall, då avgången berott på att vederbörande underlåtit att erlægga kommunalutskylder.

Röstsammanräkningar för utseende av efterträdare till avgångna

1) ledamöter i kommunalfullmäktige	2) ledamöter i kyrkofullmäktige
1939	33 5
1940	22 5
1941	42 11.»

Länsstyrelsen i *Jämtlands län* konstaterade på grundval av de uppgifter som inforrats från vissa kommuner inom länet, att inom de ifrågavarande kommunerna allenast två kommunalfullmäktige måst avgå på grund av att de häftat för oguldna kommunalutskylder samt att i båda fallen orsakerna härtill varit att anse såsom oförfäddade. Länsstyrelsen tillade:

»Vid härstädes förrättade sammanräkningar för utseende av efterträdare till avgångna ledamöter i kommunalfullmäktige har även befunnits att å valsedlarna upptagna kandidater icke kunnat inräknas, då de vid tiden för sammanräkningen häftat för oguldna kommunalutskylder. Av dessa hava några kunnat anses såsom oförfäddade medan andra varit kända för likgiltighet att fullgöra dessa sina kommunala skyldigheter. Beträffande detta utskyldsstrecks verkningar inom länet synes detsamma enligt länsstyrelsens uppfattning icke förekomma i någon större omfattning såsom obehörighetsgrund vid de kommunala valen.»

Länsstyrelsen i *Västerbottens län* anförde:

»Inom de tillfrågade kommunerna har utskyldsstrecket icke i något fall föranlett avgång från ifrågavarande uppdrag. Länsstyrelsen har efter den 1 januari 1939 i 173 fall verkställt sammanräkningar efter avgångna kommunal-, municipal- och kyrkofullmäktige. Endast i ett fåtal fall har avgången berott på utskyldsstrecket.»

Länsstyrelsen i *Norrbottnens län* framhöll, att utöver de fall, som angåves å de frågeformulär, som tillställts vissa primärkommuner inom länet, till länsstyrelsens kännedom under löpande mandatperiod kommit omkring 12 fall, då vederböran-

de förklarats obehöriga att innehava kommunala uppdrag, samt att, enligt vad länsstyrelsen inhämtat, två av dessa torde kunna betecknas såsom oförvällat häftande för utskylder.

II.

De uppgifter, som länsstyrelserna anmodats inhämta från vissa kommuner i länen, voro följande: 1) antalen fall, då innehavare av kommunala förtroendeuppdrag, vilka i valbarhets- och behörighetshänseende regleras i kommunallagarna, på grund av utskyldsstrecket måst avgå från uppdragen, därför att de kommit att häfta för utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under något av de senaste tre åren; 2) antalet fall, då avgången skäligen kunde anses hava berott på att vederbörande kommunala uppdragshavare kommit att häfta för kommunalutskylder oförvällat, i följd av arbetslöshet, sjukdom eller med arbetslöshet eller sjukdom jämförlig orsak; 3) antal efter den 1 januari 1939 kända fall, då uppdrag av kommunal natur, för vilka enligt gällande författningar icke kräves fullgjord skattebetalning, innehafts av personer, som häftat för utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under något av de senaste tre kalenderåren. Dessa uppgifter skulle av länsstyrelserna i Östergötlands län samt i Göteborgs och Bohus län införskaffas från samtliga borgerliga kommuner i länen samt av länsstyrelserna i övriga län från de borgerliga kommuner inom länen, vilkas namn började med någon av bokstäverna R, S eller T. En översikt över de inkomna uppgifterna meddelas å sid. 55.

III.

I skrivelser den 5 november 1941 till styrelserna för svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet och svenska landstingsförbundet anhöll de utskyldsstreckssakkunniga, att vederbörande måtte besvara bland annat följande frågor: 1) Är det Eder bekant, i vad mån det före 1935 och 1936 års skärpning av utskyldsstrecket förekommit, att personer, som häftat för obetalda kommunal-skatter, likväl utsetts till innehavare av kommunala förtroendeuppdrag? 2) Är det Eder bekant, huruvida fall inträffat, då i övrigt lämpliga personer på grund av det skärpta utskyldsstrecket icke kunnat ifrågakomma till kommunala förtroendeuppdrag? 3) Är det Eder bekant, huruvida fall inträffat, då personer måst lämna innehavda kommunala förtroendeuppdrag genom att detta utskyldsstreck bragts i tillämpning?

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund framhöll i sitt i anledning härav avgivna svar bland annat följande:

»I den konsulterande verksamhet, som bedrives av Svenska landskommunernas förbunds centralbyrå i Stockholm, har framgått, att frågan om utskyldsstreckets tillämpning icke sällan är föremål för diskussion ute i landskommunerna. Under de sistförflutna två åren har centralbyrån från kommunala representationer, förvaltningsorgan, förtroendemen ävensom andra kommunmedlemmar, mottagit bortåt 100 förfrågningar i skilda fall rörande tolkningen av hithörande bestämmelser samt angående de åtgärder, som skola vidtagas, i händelse av att förtroendeman visar sig icke fylla villkoren med avseende å utskyldsstrecket. Såvitt erfarenheten ger vid handen, torde emellertid frågan om tillämpningen av denna diskvalifikationsgrund under nämnda tid hava varit aktuell i ett långt större antal fall än de som direkt kommit under centralbyråns behandling.

Om utskyldsstrecket i viss omfattning givit anledning till att förtroendemen, såsom obehöriga, blivit ersatta av andra personer, torde, såvitt erfarenheten ger

*Översikt över de från de borgerliga primärkommunerna
inkomna uppgifterna.*

	Antal kom- muner	Fall, då innehavare av kommunala för- troendeuppdrag, vilka i valbarhets- och behörighetshänseende regleras i kommu- nallagarna, på grund av utskyldsstrecket måst avgå från uppdragen.				Antal efter 1/1 1939 in- träffade fall, då kommu- nala förtroendeuppdrag, för vilka utskyldsstrecket icke är gällande såsom valbarhets- och behörig- hetsvillkor, innehafvs av personer, som häftat för utskylder till kommunen, förfallna till betalning under något av de senaste tre åren.
		Totala antalet fall	Avgången oförvillat förorsakad av bristande skattebetalning på grund av			
			arbets- löshet	sjuk- dom	annan med ar- betslöshet eller sjukdom jäm- förlig orsak	
Stockholm stad	1	—	—	—	—	—
Stockholms län	29	4	—	—	1	4
Uppsala län	21	3	—	—	—	—
Södermanlands län ..	25	—	—	—	—	—
Östergötlands län ...	159	5	—	1	—	17
Jönköpings län	24	3	—	—	1	1
Kronobergs län	17	—	—	—	—	—
Kalmar län	20	10	2	1	—	2
Gotlands län	13	—	—	—	—	—
Blekinge län	12	—	—	—	—	5
Kristianstads län ...	29	2	1	—	—	1
Malmöhus län	14	1	—	—	—	—
Hallands län	27	1	—	—	—	2
Göteborgs och Bohus län	94	20	3	—	2	40
Älvsborgs län	57	3	—	—	—	7
Skaraborgs län	61	3	1	—	—	2
Värmlands län	22	5	—	—	—	5
Örebro län	11	—	—	—	—	—
Västmanlands län ...	19	—	—	—	—	3
Kopparbergs län	17	1	—	—	—	—
Gävleborgs län	11	2	1	—	1	4
Västernorrlands län .	22	47	19	2	4	48
Jämtlands län	12	2	1	—	1	4
Västerbottens län ...	6	—	—	—	—	4
Norrbottnens län	3	6	—	—	—	2
Summa	726	118	28	4	10	151

vid handen, i ett eller annat fall jämväl hava förekommit, att man i kommunen på grund av utskyldsstrecket hade bort vidtaga åtgärd men underlåtit detta antingen medvetet och under åberopande av särskilda omständigheter eller omedvetet, därför att underlåtenheten att erlægga skatt icke kommit till sådan kännedom att åtgärd av vederbörande kommunala myndighet blivit företagen. Vid sådant förhållande anser sig styrelsen i anledning av Eder fråga under punkt 1 kunna göra det antagandet, att det före den senast vidtagna skärpningen av utskyldsstrecket icke hänt i mindre omfattning än för närvarande att personer, som häftat för obetalda kommunalutskylder, likväl innehaft kommunala förtroendeuppdrag. I vilken omfattning detta ägt rum ligger emellertid utanför styrelsens erfarenhet.

Vidkommande Eder fråga under punkt 2 anser sig styrelsen icke med säkerhet kunna avgöra, huruvida de personer, vilka på grund av ifrågavarande utskyldsstreck ansetts icke kunna ifrågakomma till kommunala förtroendeuppdrag, i övrigt varit lämpliga därför. Åtminstone i de fall, som kommit till centralbyråns kännedom, har nämligen erforderlig utredning i hithörande avseende saknats.

Av tillgängliga prejudikat samt av den erfarenhet som vunnits i centralbyråns verksamhet framgår, att åtskilliga fall inträffat, då personer måst lämna innehavda förtroendeuppdrag genom att ifrågavarande utskyldsstreck bragts i tillämpning.»

Styrelsen för svenska stadsförbundet förklarade sig icke ha något av vikt att meddela i saken.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet anförde i sitt svar följande:

»Vad angår spørgsmålet, huruvida före den genomförda skärpningen av utskyldsstrecket personer, som häftat för obetalda kommunalskatter, utsetts till innehavare av kommunala förtroendeuppdrag, har styrelsen sig icke bekant, att något dylikt fall inträffat inom landstingens verksamhetsområde. Ej heller har kommit till styrelsens kännedom något fall, där det inträffat, att i övrigt lämpliga personer på grund av detta utskyldsstreck icke kunnat ifrågakomma till ett landstingets förtroendeuppdrag. I endast ett fall har, såvitt styrelsen känner till, en innehavare av ett landstingets förtroendeuppdrag måst avgå på grund av obetald skatt.»

IV.

De utskyldsstreckssakkunniga hemställde vidare i skrivelser av den 5 november 1943 dels till högerns, bondeförbundets, folkpartiets och socialdemokraternas riksorganisationer dels ock till dessa partiers lokalorganisationer i Östergötlands län samt i Göteborgs och Bohus län om besvarande av samma frågor, som i föregående avdelning angivits ställda till de kommunala förbunden. Till distriktsorganisationerna översändes frågeformulär att av dem tillställas de lokala partiorganisationerna i kommunerna och insändas till de sakkunniga samtidigt med distriktsorganisationernas egna yttranden. I dessa frågeformulär uppställdes även den frågan, om det till äventyrs inträffat, att personer i trots av att de egentligen blivit obehöriga för ett kommunalt förtroendeuppdrag som följd av underlåten skattebetalning likvisst kvarstått i uppdragen.

Högerns riksorganisation anförde i sitt svar bland annat följande:

»Före skärpningen av utskyldsstrecket ha personer som häftat för obetalda kommunalutskylder i flera fall erhållit kommunala förtroendeuppdrag. Detta har enligt våra rapporter förekommit i Stockholms län, Östergötlands län, Jönköpings

län, Kronobergs län, Kalmar län, Malmöhus län, Västernorrlands län, Jämtlands län och Västerbottens län. Rapporter saknas ännu från några län, varför dessa här utelämnats. I Södermanlands län känna våra representanter endast fall där förtroendemän *kvarstått* i sina befattningar sedan de försummat skattebetalningen. Samma är förhållandet i Älvsborgs län. De flesta fall äro från landsbygden, men även i sådana städer som Östersund, Ulricehamn och Växjö finnas exempel.»

»Fall då personer avförts från kandidatlistor på grund av bristande skattebetalning ha rapporterats oss från Östergötlands, Kronobergs och Västernorrlands län. Några för det kommunala arbetet särskilt lämpliga eller oumbärliga personer har det emellertid icke varit fråga om. 'I övrigt lämpliga personer' synas icke ha haft någon svårighet att ordna sin skattebetalning.

Personer ha på åtskilliga platser lämnat kommunala förtroendeuppdrag på grund av att utskyldsstrecket bragts i tillämpning. Sådana fall ha åtminstone förekommit i Östergötlands län, Jönköpings län, Kronobergs län, Kalmar län, Älvsborgs län, Västernorrlands län och Västerbottens län. I några fall har det även gällt högerns egna meningsfränder. Lagens bestämmelser härvidlag ha emellertid tolkats olika. I Södermanland har exempelvis förekommit att en person avhållit sig från fullmäktigeuppdraget tills skatten betalats och därefter återigen deltagit, vilket givetvis strider emot lagens mening. I några fall som rapporterats oss från olika håll har den bristande skattebetalningen icke påtalats och personen i fråga alltjämt suttit kvar i sitt uppdrag.»

»Från olika håll i landet ha vi som svar på våra förfrågningar fått det beskedet, att de kommunala förtroendemännen i vetskap om gällande bestämmelser göra allvarliga ansträngningar att betala sina skatter och att därför inga fall kunna omnämnas. Från Kalmar län exempelvis rapporteras två fall, där kommunala förtroendemän, tillhörande två olika partier, en följd av år försummat sin skattebetalning, men, när skärpningen av utskyldsstrecket trädde i kraft, omedelbart betalat skatterna och därefter icke låtit någonting sådant komma sig till last. Flera av våra rapportörer framhålla liknande synpunkter på frågan nr 3. Man framhåller sålunda att personer som verkligen äro lämpliga för kommunala uppdrag knappast i något fall behöva komma på restlängd, då de alltid ha sådant allmänt förtroende att de länevägen kunna reda sig ur en tillfällig förlägenhet.»

Bondeförbundets riksorganisation framhöll i sitt svar bland annat, att frågorna hade utsänts till förbundets ombudsmän i de olika länen, och dessa hade införskaffat upplysningar genom att vända sig till kommunalmännen i socknarna. Med stöd av de rapporter, som inkommit från ombudsmännen, syntes det framgå, att det före skärpningen av utskyldsstrecket i allmänhet ej förekommit, att man till innehavare av kommunala förtroendeuppdrag utsett personer, som icke fullgjort sina skyldigheter till kommunen. I ett län i Mellan-Sverige hade emellertid före nämnda skärpning förekommit, att personer, som häftade för obetalda kommunalskatter, likväl valts till kommunala förtroendeuppdrag, i en kommun i södra Sverige hade »en person under flera år — före skärpningen — innehaft kommunala förtroendeuppdrag utan att erlagga kommunalutskylder». Den andra frågan hade genomgående blivit nekande besvarad. Däremot hade i skilda delar av landet i några enstaka fall personer måst lämna innehavda kommunala förtroendeuppdrag genom att det skärpta utskyldsstrecket bragts i tillämpning.

I det svar, som avgavs av *folkpartiets huvudbyrå*, anfördes bland annat följande:

»För att så fullständigt som möjligt kunna besvara de av sakkunnigas ordföran-

de framställda frågorna har Folkpartiets huvudbyrå från ett antal av partiets lokalavdelningar inom samtliga län i riket infordrat yttranden. Sammanlagt ha före remisstidens slut svar ingått från 316 av partiets lokalavdelningar.

Det framgår av dessa svar, att i intet känt fall utskyldsstrecket för partiets vidkommande vållat några svårigheter vid uppgörande av kandidatlistor för kommunala förtroendeuppdrag. Det framhålles sålunda i ett stort antal yttranden, att kvalificerade kandidater ständigt stått till buds bland dem som fullgjort sina kommunala utskylder. I samtliga de fall, där det varit lokalavdelningarna bekant att personer utsetts att inneha kommunala förtroendeuppdrag eller, efter utskyldsstreckets skärpning, på grund härav diskvalificerats till sådana uppdrag, har det gällt personer ur andra politiska läger.

Av svaren framgår likaledes, att när personer, som icke betalt sin kommunalskatt, likväl valts eller föreslagits till kommunala förtroendeuppdrag, har detta ofta inträffat inom sådana orter, där befolkningen varit starkt arbetarbetonad samt framförallt där kommunistiska partiet haft starka försänkningar.»

På fråga nr 1 hade 59 ja-svar ingått. Av dessa framginge att en mängd olika slag av kommunala förtroendeuppdrag innehafts av sådana personer, som icke fullgjort sina kommunala utskylder. I några fall hade till och med påpekats, att personer, som häftat för obetalda kommunalskatter, även utsetts till ledamöter i taxeringsnämnder. — 19 lokalavdelningar hade jakande besvarat fråga nr 2:

De jakande svaren avsåge — där uppdraget preciserats — ledamotskap i kommunalfullmäktige, kyrkofullmäktige, taxeringsnämnd med flera kommunala organ. I ett par fall hade förklarats att personernas lämplighet varit omtvistad och att kvalificerade ersättare med lätthet hade kunnat uppbringas. I ett fall (Torp, Väster-norrlands län) hade det varit fråga om en kommunalfullmäktig, som genom rent förbiseende underlåtit att betala en skattsedel på några kronor. I ett annat fall (Mjöbäck, Älvsborgs län) hade en ytterst lämplig person icke blivit vald till kommunalfullmäktig, emedan han varit ur stånd att betala skatt. I några fall hade påpekats, att personer, som på grund av utskyldsstrecket icke varit valbara, före valtillfället inbetalt resterande skatter för att skaffa sig valbarhet. Utskyldsstrecket hade många gånger på detta sätt visat sig effektivt ur skattebetalningssynpunkt. — På fråga nr 3 hade 46 lokalavdelningar svarat ja. Riksorganisationen anför i anslutning härtill:

»Av svaren framgår, att det inom vissa kommuner i rätt stor utsträckning förekommit, att personer på grund av underlåten skattebetalning nödgats frånträda kommunala förtroendeuppdrag. Uppdragen ha varit av olika art och gällt såväl den kyrkliga som den borgerliga kommunen.

I något fall torde även ha förekommit (Norråla, Gävleborgs län), att man icke begagnat sig av vetenskapen om obetalda kommunalutskylder, då man ej önskat få vederbörande avlägsnad från innehavda uppdrag. Likaså framgår, att särskilt kommunistiska partiet genom utskyldsstreckets tillämpning vållats svårigheter. I många fall betonas också, att någon skada icke skett genom utskyldsstreckets ikraftträdande enär diskvalificerade innehavare av förtroendeuppdrag även i andra avseenden varit olämpliga.

Följande utdrag må göras ur de inkomna svaren på fråga 3: Hotagen, Jämtlands län: Två personer befunnos ej valbara till kommunalfullmäktige vid ny sammanräkning för utseende av ersättare åt avgående ledamot. En plats i kommunalfullmäktige ej besatt av denna orsak.

Alnö, Västernorrlands län: Ja, i nära dussinet fall inom kommunalfullmäktige, så gott som alla valda kommunister och flera socialdemokrater.

Kiruna, Norrbottens län: Ett år valde härvarande kommunalfullmäktige tvenne socialdemokrater till ledamöter i taxeringsnämnden, ehuru de icke betalt förfallna utskylder. Nytt val ägde rum efter besvär, och en av de förut valda betalade årets skatt och valdes ånyo. Vid undersökning resterade han för ännu äldre skatt. Besvär och bakläxa för fullmäktige, enär länsstyrelsen utan att fråga fullmäktige utsåg dem som av fullmäktigemajoriteten förut ratats.

Holmsund, Västerbottens län: I två fall vägrade vederbörande av ren trilska att betala skatten.

Hammerdal, Jämtlands län: I två fall ha personer nödgats lämna kommunala förtroendeuppdrag på grund av obetald skatt. Den ene hade invalts i taxeringsnämnden och hade före sitt val talat om för vem som ville höra på, att han nog skulle laga så att han och hans partikamrater inte skulle få så stora skatter härnäst.

Bondkyrko, Uppsala län: Tre personer tillhörande kommunistiska och socialdemokratiska partierna ha måst lämna innehavda kommunala förtroendeuppdrag.

Svarteborg, Göteborgs och Bohus län: Genom *likgiltighet* med skattebetalning ha två ledamöter av kommunalfullmäktige måst uteslutas.

Åsele, Västerbottens län: Sedan socialdemokraterna erhöilo majoritet i kommunalfullmäktige ha efter varje årsskifte förekommit flera vakanser på grund av obehörighet att inneha uppdragen. Även ledamöter av kommunalfullmäktige och kyrkofullmäktige ha blivit obehöriga. I samtliga fall ha dock partiets ledare erkänt, att de diskvalificerade personerna varit olämpliga som förtroendemän.

Sveg, Jämtlands län: Vid senaste fullmäktigeval måste sammanräkning å den kommunistiska listan ske fyra gånger innan någon behörig kunde inräknas.

Värnamo, Jönköpings län: Tre särskilda fall under innevarande mandattid i stadsfullmäktige och drätselkammare.»

Socialdemokratiska partistytrelsen anförde i sitt svar följande:

»Uppgifter ha infordrats från distriktsorganisationerna i Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Malmöhus, Västmanlands, Västerbottens samt Norrbottens län. De fall, som i det följande komma att närmare redovisas få betraktas som ett urval av exempel från olika delar av landet, mera hämtade för att belysa innebörden av nu gällande lagbestämmelser än att söka göra någon kvantitativ uppskattning av de fall, som skulle kunna räknas upp.»

»Från Stockholms, Kronobergs, Malmöhus, Västmanlands, Västernorrlands samt Norrbottens län rapporteras, att före skärpningen av utskyldsstrecket förekommit att personer, som häftat för obetalda kommunalskatter utsetts till innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. Det säges emellertid i samtliga svar ifrån, att man genomgående varit mycket noggrann i sin kontroll av att egentliga skatteskolare icke erhållit offentliga uppdrag. Där uppdrag ändå givits till personer, som resterat för skatten, har det varit fråga om dugliga och allmänt ansvarsställande medborgare, som på grund av sjukdom, arbetslöshet och andra oförvållade anledningar blivit urståndsatta att betala sin skatt. Man har ansett det oriktigt att sådana personer skulle 'straffas' för saker, som de icke i egentlig mening själva varit vållande till. Det framhålles i svaren, att sådana företeelser mött representanter för praktiskt taget alla partier och i vissa fall även personer med en tidigare god ekonomisk ställning. Från några håll påpekas tillika att det visat sig möjligt för vederbörande, som blivit efter med skatten, att relativt snart

betala det förfallna beloppet och har det alltså i vissa fall varit fråga om rent tillfälliga svårigheter.»

Från en kommun i Västmanland hade meddelats, att en av länets mera kända jordbrukarrepresentanter icke kunnat väljas till vägstämmobud på grund av obetalda skatter. Tillfälliga ekonomiska svårigheter hade medfört att han resterade för samtliga skatter för året. Som ordförande i kommunalstämman hade han emellertid tjänstgjort vid valförrättningar. Han hade sedan betalat skatterna och vore fortfarande en av länets mest betrodda kommunalmän. Från ett par håll hade meddelats, att det inträffat att personer genom förbiseende och direkta fel från myndigheternas sida kommit att falla för skattestrecket. — Från samtliga tillfrågade distriktsorganisationer hade exempel anförts på att personer måst lämna sina offentliga uppdrag på grund av att utskyldsstrecket bragts i tillämpning. I några få fall hade detta enligt uppgift berott på att vederbörande varit »slarvig» men i övriga fall hade sjukdom, arbetslöshet, tillfälliga ekonomiska svårigheter, försakade av t. ex. dålig skörd, och dylika påfrestningar utgjort anledning till den försummade skattebetalningen och därmed också avsägelserna.

»Från Kronobergs län rapporteras, att en fullmäktigeledamot, tillika ledamot i folkskolestyrelsen, arbetslöshetskommittén och drätselkammaren år 1938 fick lämna alla sina uppdrag. Personen ifråga var grovarbetare och hade små inkomster. Han ansågs kunnig och duglig och betydde enligt de uppgifter som kommit oss till handa en del särskilt vid handläggningen av arbetslöshetsfrågor.

Från Västernorrlands län rapporteras att en person måste lämna landstingsuppdraget. Han resterade icke för kommunalskatten utan för landstingsskatten. Han hade tillhört landstinget i 12 år och aldrig tidigare förekommit på restlängd. Förhållandena voro följande. Landstingsskatten fanns upptagen på kronodebetsedeln. Den första uppbörden ägde rum i slutet av november. Vederbörande ägde de nödiga medlen för att betala den. Innan han betalt beloppet insjuknade hans dotter svårt och måste föras till lasarettet i närmaste stad. Hellre än att låna pengar för hennes biltransport till lasarettet, inskrivning därstädes m. m. använde han de för kronoskatten avsedda medlen härtill. En av hans kamrater erbjöd sig att låna honom medel till skatten, men han avböjde då han ansåg sig kunna klara saken själv. Det blev emellertid först efter nyåret — en månad senare — som han insände skattebeloppet, vid detta tillfälle även det vid andra uppbörden förfallna beloppet. Han hade alltså betalat *hela* skatten före de flesta övriga, men det var i alla fall för sent.

I ett annat fall — likaledes från Västernorrlands län — påpekas att elva personer samtidigt måste lämna kommunal- och kyrkofullmäktige på grund av utskyldsstrecket. Kommunen ifråga tillämpar den ordningen att kommunalskatten betalas i fyra uppbörder den sista så avvägd att den beräknas ungefär motsvara skatteutjämningsbidraget. Sedan skatteutjämnningen mottagits från staten, utskrives nya debetsedlar på resten av fjärde uppbörden. Det brukar i regel bli några kronor. Nu inträffade att denna extra debetsedel kom en smula sent, och att den förbisågs av flera fullmäktige både socialdemokrater som borgerliga. En av dem, som icke betalade denna rest före årsskiftet, var fullmäktiges vice ordförande, vilken samtidigt är hushållningssällskapets ordförande och föreståndare för lantbruksskola. Jämte tio andra kommunal- och kyrkofullmäktigeledamöter måste han frånträda sina kommunala uppdrag.

Från Norrbottens län rapporteras att under åren 1939—1941 ej mindre än 35 personer förlorat sina fullmäktigeuppdrag efter anmälan om, att de resterade med skatt till den borgerliga kommunen. Dessa fall voro samtliga att hänföra till de

egentliga skogskommunerna. En undersökning av deras yrkesställning visar att 7 av dem voro arbetare och ej mindre än 19 hemmansägare. Från en kommun anföres att, sedan en person måst avgå ur fullmäktige på grund av bristande skattebetalning och efterträdare till denna skulle utses, av de fem personer, som stodo uppförda på valsedeln ej mindre än fyra resterade för skatt. Den femte och enda återstående personen hade vid tidigare på dagen verkställd röstsammanräkning utsetts till efterträdare åt annan ledamot, som avgått ur fullmäktige. Länsstyrelsens protokoll upplyser att 'då sålunda icke fanns någon som enligt de i 52 § kommunala vallagen givna bestämmelserna kunde inträda i stället för — — — —, skulle platsen jämlikt 55 § samma lag bli obesatt intill utgången av år 1941'.

Vid en annan röstsammanräkning voro ej mindre än nio av de närmast å sedeln uppförda kandidaterna icke valbara.

Även från Västernorrlands län rapporteras liknande fall.

Från Västernorrlands län meddelas från en kommun, som under många år haft att kämpa med stor arbetslöshet, att under nu gällande mandattid fem kommunalfullmäktige måst avgå på grund av resterande skatter. En av dessa fem var en mindre handelsidkare, vars ekonomiska misär torde få tillskrivas de rådande krisförhållandena, de fyra övriga hade drabbats av arbetslöshet. På ett håll träffade lagen en stuveriarbetare, som förut haft goda inkomster men som genom avspärrningen blivit arbetslös. Denna man hade under den tid han hade en jämn inkomst varit mycket punktlig med erläggandet av sina skatter. Från Uppsala län rapporteras att en ledamot av fullmäktige icke uppförts i röstlängden under motivering att han icke betalt senaste årets utskylder. Denne ledamot företedde då kvitto på att han betalt sina utskylder. Men han överklagade icke valnämndens meddelande skriftligt, likaledes underlät han att kontrollera röstlängden innan den justerades. Han litade helt på att ordföranden i valnämnden skulle rätta misstaget, då han fått bevis för att utskylderna voro betalda. Denne ledamot uteslöts ur fullmäktige. Vid ett överklagande av ärendet godkändes utslutningen av länsstyrelsen.»

En översikt över de från de lokala partiorganisationerna inhämtade uppgifterna meddelas å sid. 62.

V.

I de under avdelning III berörda skrivelserna till de kommunala förbunden hemställde de utskyldsstreckssakkunniga, att dessa jämväl ville yttra sig i frågan om vad som vore deras uppfattning angående möjligheten av en sådan uppmjukning av utskyldsstrecket som diskvalifikationsgrund för valbarhet och behörighet till vissa kommunala förtroendeuppdrag, att den, som oförvållat, i följd av arbetslöshet eller sjukdom eller av annan jämförlig orsak kommit att häfta för kommunalutskylder för något av de senaste tre åren, icke därigenom diskvalificeras för sådana uppdrag.

Svenska landskommunernas förbunds styrelse anförde i anledning härav följande:

»Styrelsen vill till en början understryka, att enligt styrelsens mening, man i regel på en person, som anförts uppgiften att delta i beslut i kommunala angelägenheter och förvalta kommunala medel måste ställa det kravet, att han själv i vederbörlig ordning fullgör sin skattskyldighet i förhållande till kommunen. En annan ordning skulle vara mycket otillfredsställande och skulle illa mot-

*Översikt över de från de lokala partiorganisationerna
inhämtade uppgifterna.*

Uppgifter infordrade genom	Fall, då före skärpningen av utskyldsstrecket som valbarhets- och behörighetsvillkor för vissa kommunala förtroendeuppdrag personer, som häftat för obetalda kommunalutskylder, likväl utsetts till innehavare av sådana uppdrag	Fall, då i övrigt lämpliga personer på grund av det skärpta utskyldsstrecket icke kunnat ifrågakomma till kommunala förtroendeuppdrag	Fall, då personer måste lämna innehavda kommunala förtroendeuppdrag som följd av det skärpta utskyldsstrecket	Fall, då personer i trots av att de egentligen blivit obehöriga för ett kommunalt förtroendeuppdrag som följd av underlåten skattebetalning likvisst kvarstått i uppdraget
Östergötlands Högerförbund	2	1	1	—
Bondeförbundets partidistrikt i Östergötland	—	—	—	—
Folkpartiets valkretsförbund i Östergötland	4	1	—	—
Östergötlands socialdemokratiska partidistrikt	1	16	15	5
Göteborgs och Bohusläns Högerförbund	—	—	9	—
Bondeförbundets partidistrikt i Göteborgs och Bohus län	—	—	—	—
Folkpartiets valkretsförbund i Göteborgs och Bohus län	—	—	2	—
Bohusläns socialdemokratiska partidistrikt	7	20	17	2
Summa	14	38	44	7

svara nödig hänsyn till övriga kommunmedlemmar, vilka på grund av de kommunala utskylderna nödgas bära en ekonomisk börda, som för närvarande är betydande. Man kan för övrigt icke heller bortse därifrån, att skyldigheten att själv bidra till de utgifter, som beslutas, för den kommunala förtroendemannen mera eller mindre starkt håller vid makt hänsynen till sparsamhet och därigenom i sin mån verkar i riktning mot en god kommunalförvaltning. Under de senare

ären, då staten i allt större utsträckning lämnat kommunerna bidrag till olika ändamål, har man i regel starkt fasthållit vid den principen, att i varje särskilt fall kommunen själv skall bära en del av kostnaderna. Därigenom har man ansett sig finna en spärr mot alltför stor frikostighet med allmänna medel. Borttagande av utskyldsstrecket skulle, såvitt styrelsen kan se, icke stå i överensstämmelse med den av statsmakterna sålunda hävdade principen.

Om man således ur principiell synpunkt bör fasthålla vid det nu ifrågavarande villkoret för innehav av kommunala förtroendeuppdrag, kan man å andra sidan inte bortse därifrån, att vissa olägenheter äro förenade med nu gällande regler i ämnet. Till en början må i sådant hänseende framhållas, att utskyldsstrecket, såsom härövan anförts, icke gäller för alla de uppdrag, som härutinnan skäligen borde komma ifråga. Således gäller det exempelvis icke för ledamot av fattigvårdsstyrelse och barnavårdsnämnd, vilka organ hava betydelsefulla medelförvaltande uppgifter. Detta borde, såvitt styrelsen kan finna, beaktas i förevarande sammanhang, och en reform i ämnet borde därför avse även denna fråga.

Vad angår frågan om en uppmjukning av nu förevarande bestämmelser i syfte att medgiva undantag för sådana personer, som oförvållat på grund av arbetslöshet, sjukdom eller därmed jämförlig orsak blivit urståndsatta att i vederbörlig ordning erlägga sina skatter, får styrelsen anförä följande. Det för styrelsen tillgängliga materialet anger icke, huruvida och i vad mån hinder för val till förtroendeposter i landskommun eller förlust av kommunala förtroendeuppdrag förorsakats av sådana förmildrande omständigheter, som nyss är sagt. Emellertid är man nog berättigad att antaga, att i vissa fall så har varit förhållandet, och det förefaller styrelsen, som man, från den enskildes synpunkt sett, skäligen skulle kunna göra gällande, att i sådan händelse undantag i förevarande hänseende borde göras från nu gällande schematiska regler. Det kan nämligen förefalla stötande, att man på nu ifrågavarande grunder diskvalificerar exempelvis en person, som efter ett långt och redbart arbete i kommunens tjänst oförvållat kommer i en sådan situation, att han mera eller mindre tillfälligt icke kan erlägga sin utskyld. I synnerhet gäller detta i sådana fall, då av angiven grund en förtroendeman skulle nödgas lämna sitt uppdrag under löpande mandattid. Emellertid skulle det, såvitt styrelsen kan finna, stöta på ganska stora tekniska svårigheter att utforma undantagsbestämmelser i förevarande hänseende. En prövning av frågan, huruvida sådana förhållanden föreligga, som i det särskilda fallet skulle kunna dispensera från en tillämpning av huvudregeln, skulle förmodligen på grund av sin ömtåliga natur och andra orsaker i praktiken kunna vålla betydande olägenheter såväl för den därav närmast berörda som för vederbörande myndighet. Styrelsen ser därför icke någon möjlighet att på denna väg komma fram till ett godtagbart resultat.

Emellertid vill styrelsen föreslå en annan ändring av hithörande bestämmelser, vilken torde komma att innebära en viss uppmjukning av desamma i den riktning, som nu åsyftas, samtidigt som vissa av de mera framträdande olägenheterna med nuvarande ordning undanröjas.

Det nu gällande särskilda utskyldsstrecket utgör såväl ett valbarhets- som ett behörighetsvillkor. Det skall vara uppfyllt, för att vederbörande skall kunna *väljas* till förtroendeman, och han måste under löpande mandatperiod städse uppfylla detsamma för att kunna *bibehålla* sitt uppdrag.

Såvitt styrelsen kan se, måste man städse på en person, som skall *väljas* till kommunal förtroendeman samt därmed beredas rätt att deltaga i kommunens ekonomiska och övriga angelägenheter och understundom anförtros förvaltning-

en av kommunala medel av betydande storleksordning, ställa det kravet, att han gjort sig känd för att hava vilja och förmåga att fullgöra sin skattskyldighet gentemot kommunen. För *valbarhet* måste man således som hittills ställa det kravet, att han icke häftar för honom påförda kommunalutskylder, som förfallit till betalning under något av de tre sistförflutna kalenderåren.

Däremot kan man kanske ställa sig den frågan, huruvida det är nödvändigt att jämväl fasthålla vid kravet, att berörda villkor skall uppfyllas under mandattiden, och att han således, såsom nu är fallet, skulle gå förlustig sitt mandat, i och med att han resterar för sådan skatt, som nyss är sagt.

I detta hänseende få nuvarande regler anses medföra betydande olägenheter. Under det att vid valtillfället intresset bland de olika väljargrupperna för de uppställda kandidaternas kvalifikationer väl får anses särskilt stort, och vaksamheten skärpt, så att icke någon obehörig kandidat blir godtagen som förtroendeman, torde det under löpande mandatperiod vara så, att kontrollen med avseende å förtroendemännens behörighet i förevarande hänseende icke alltid blir lika god. Detta kan medföra, att i praktiken utskyldsstrecket under i övrigt likartade fall icke blir tillämpat på samma sätt i alla kommuner. Vidare medför den nya röstsammanräkningen med därav betingade anmälان och undersökning ävensom nyval och dylikt för utseende av efterträdare åt förtroendeman, som kommit på rest för kommunalutskyld, olägenheter i skilda avseenden för såväl den därav närmast berörde som för kommunen och myndigheterna.

Därest en person, som vid valtillfället befunnits kvalificerad att utses till förtroendeman, sedermera under mandattiden råkar bliva uppförd i restlängd, så torde detta i många fall just bero på oförvällade tillfälliga ekonomiska svårigheter av sådan art, för vilka man nu avser att bereda en undantagsställning. Tillgängliga rättsfall utvisa för övrigt, att utebliven betalning av skatt med påföljd av förlust av förtroendeuppdraget understundom kan ha berott av rena tillfälligheter, vilka icke skäligen bort föranleda ett skiljande från uppdraget. I sådant hänseende är ett rättsfall från år 1939 av intresse (Regeringsrättens Årsbok 1939 not S 258). I en den 11 februari 1939 till vederbörande länsstyrelse ingiven skrift hade municipalfullmäktige anmält, att N. N., som valts till municipalfullmäktig för tiden den 1 januari 1939—31 december 1942 vid ingången av år 1939 häftade för honom påförda utskylder till municipalsamhället, vilka förfallit till betalning under år 1938, och att han på grund därav icke vore behörig att vara municipalfullmäktig. Municipalfullmäktige anhöllo därför, att ny röstsammanräkning måtte företagas för utseende av efterträdare. Till genmäle härför anförde N. N. hos länsstyrelsen, att han vid tiden för uppbörden av ifrågavarande utskylder befunnit sig utom samhället, att han därefter, på grund av att restlängdens avlämnande till länsstyrelsen fördröjts, ej kunnat bliva i tillfälle att erlagga skatten, och att han omedelbart, sedan han blivit under rättad om ifrågavarande behörighetshinder, den 30 januari 1939 till fullt inbetalt omförmälda utskylder. N. N. hemställde om medgivande att fortfarande få utöva sitt ledamotskap i municipalfullmäktige. Emellertid beslöt länsstyrelsen, utan avseende å vad N. N. hos länsstyrelsen anförde, att röstsammanräkning för utseende av efterträdare åt N. N. skulle företagas. Regeringsrätten fastställde detta beslut.

Vidare vill styrelsen framhålla, att en betydande olägenhet med den nu gällande ordningen är att hänföra just till det förhållandet att obehörighet på

grund av bristande skattebetalning under löpande mandatperiod automatiskt medför uppdragets upphörande. Såsom ovan nämnts, kan detta understundom rent av försäkra ogiltighet av fattade beslut.

Med hänsyn till vad sålunda anförts kan ifrågasättas, om icke de ifrågavarande stadgandena borde ändras därhän, att häftande för kommunalutskyld, som skolat betalas under de sista tre kalenderåren, *icke* bör medföra att förtroendemannen förlorar sitt mandat, med mindre det visas, att diskvalifikationsgrunden förelåg redan vid valtillfället.

Den sålunda föreslagna anordningen skulle i praktiken te sig på följande sätt. Vid val exempelvis till kommunalfullmäktige under år 1942 skall vederbörande kandidat uppfylla det villkoret, att han då icke häftar för utskyld till kommunen, som skolat erläggas under något av åren 1939, 1940 eller 1941. Kontrollen över att så sker torde icke behöva föranleda andra åtgärder än de nu föreliggande. Man kan nämligen utgå ifrån att vid valtillfället, då ju den väljande allmänhetens intresse för kandidaterna är skärpt, de olika väljargrupperna noga vaka däröver, att person icke väljes, som icke fyller valbarhetsvillkoren. Om emellertid sedermera en av de valda förtroendemännen uppföres på restlängd för utskyld, som exempelvis skolat erläggas under år 1943, så skulle detta icke såsom för närvarande medföra, att han vid ingången av år 1944 blir obehörig, utan han skulle få fullfölja sitt uppdrag till mandattidens slut. Det måste medges, att en sådan anordning strider mot den grundprincip, som styrelsen förmenar böra följas med avseende å förtroendemannens kvalifikationer, nämligen, att de skola ådagalägga varaktig vilja och förmåga att göra rätt för sig i förhållande till den kommun, vars angelägenheter de äro satta att tillvarata. Men, som ovan nämnts, torde man i regel kunna utgå ifrån att en skatterestantie av förevarande slag är beroende av tillfälligheter, som kunna motivera ett undantag, vartill kommer, att man undgår bland annat de olägenheter, som äro förenade med en nybesättning under löpande mandatperiod av ett eller annat mandat. Förhållandet kan för övrigt icke anses medföra några vådor av anmärkningsvärt slag. Vid omval, exempelvis under år 1946, fordras nämligen, att den ifrågavarande förtroendemannen uppfyller valbarhetsvillkoret. Han får således vid valtillfället under hösten 1946 icke häfta i skuld för kommunalutskyld, som skolat erläggas under något av kalenderåren 1943, 1944 eller 1945. Detta utövar ett tryck på honom att fullgöra sin betalningsskyldighet. Kan han det oaktat icke reglera sina skatteskulder, så får man anse, att han icke är kvalificerad att mottaga ett förnyat mandat.

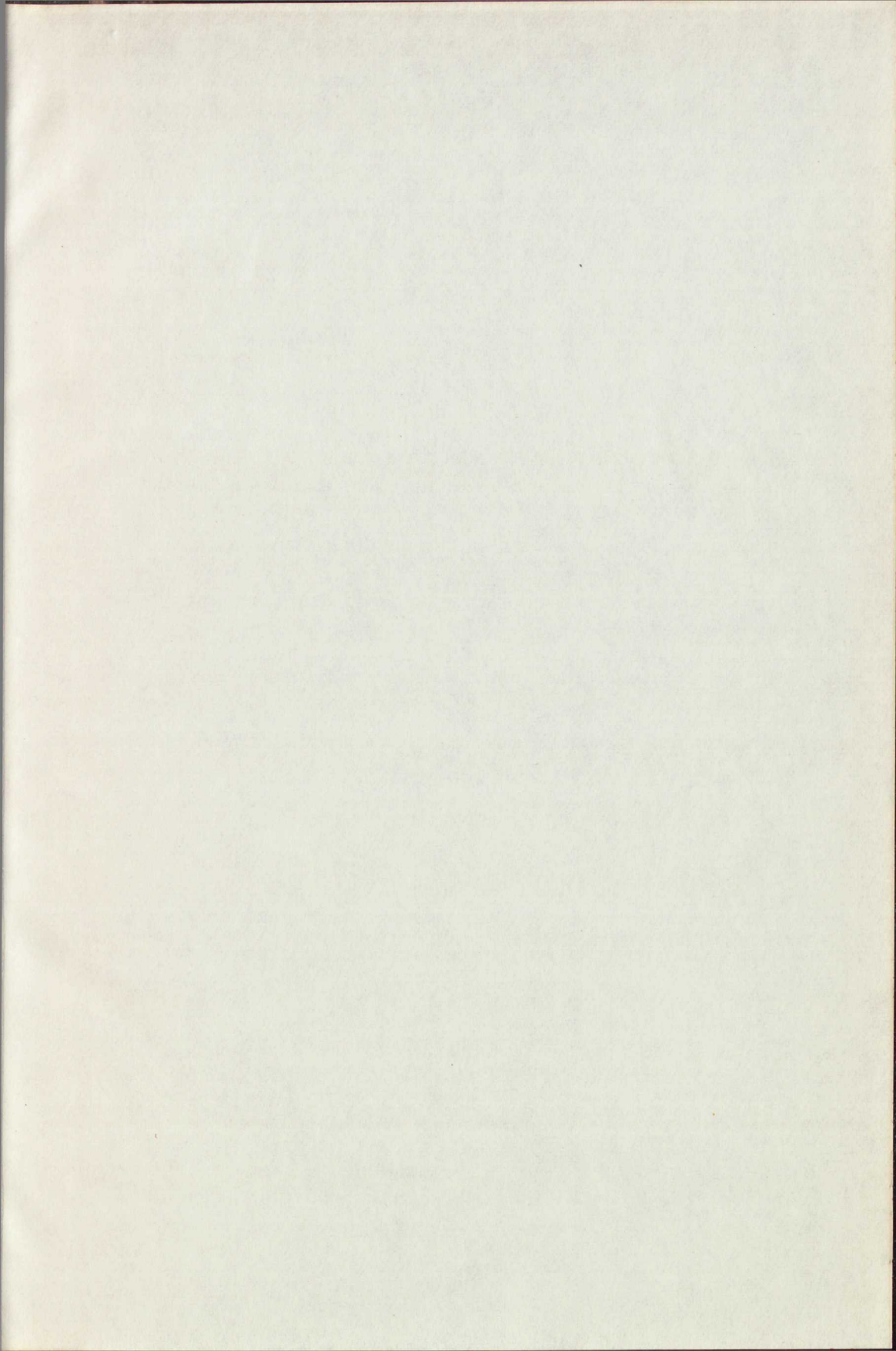
Med den föreslagna anordningen skulle man till slut komma ifrån ett sådant otillfredsställande resultat, som omförmäles i det härovan berörda rättsfallet av år 1939 (Regeringsrättens Årsbok 1939 not S 258). En skatterestantie kan ju vid nu tillämpade uppbördssystem bero av rent förbiseende eller av särskilda faktiska omständigheter såsom en resa eller dylikt, vilken urständssatt skattebetalaren att vid uppbördsstämman erlägga sin utskyld. Detta medför, att han föres i restlängd, och det kan sedermera dröja avsevärd tid, innan han blir i tillfälle att gälda skulden. Om vederbörande förtroendeman, som råkar ut för någonting dylikt, både kan och vill betala men på grund av uppbördsreglerna icke är i stånd att göra det före den dag, som är den kritiska ifråga om utskyldsstrecket, så förefaller det orimligt, att detta senare på så schematiska grunder som för närvarande skall föranleda hans skiljande från uppdraget.

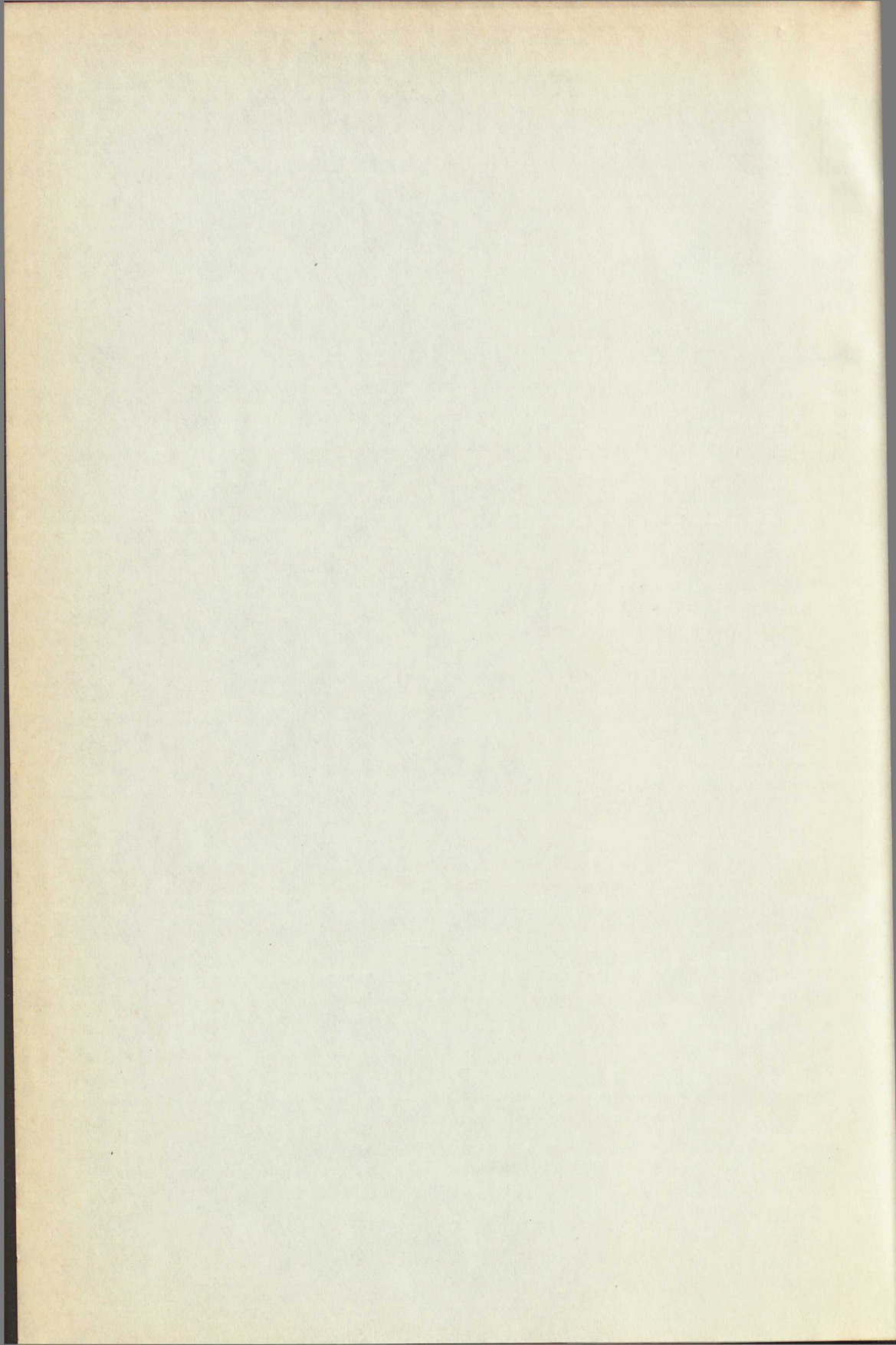
Med en lagändring enligt det nu framlagda förslaget torde man emellertid framför allt kunna åvägabringa en uppmjukning av bestämmelserna inom rim-

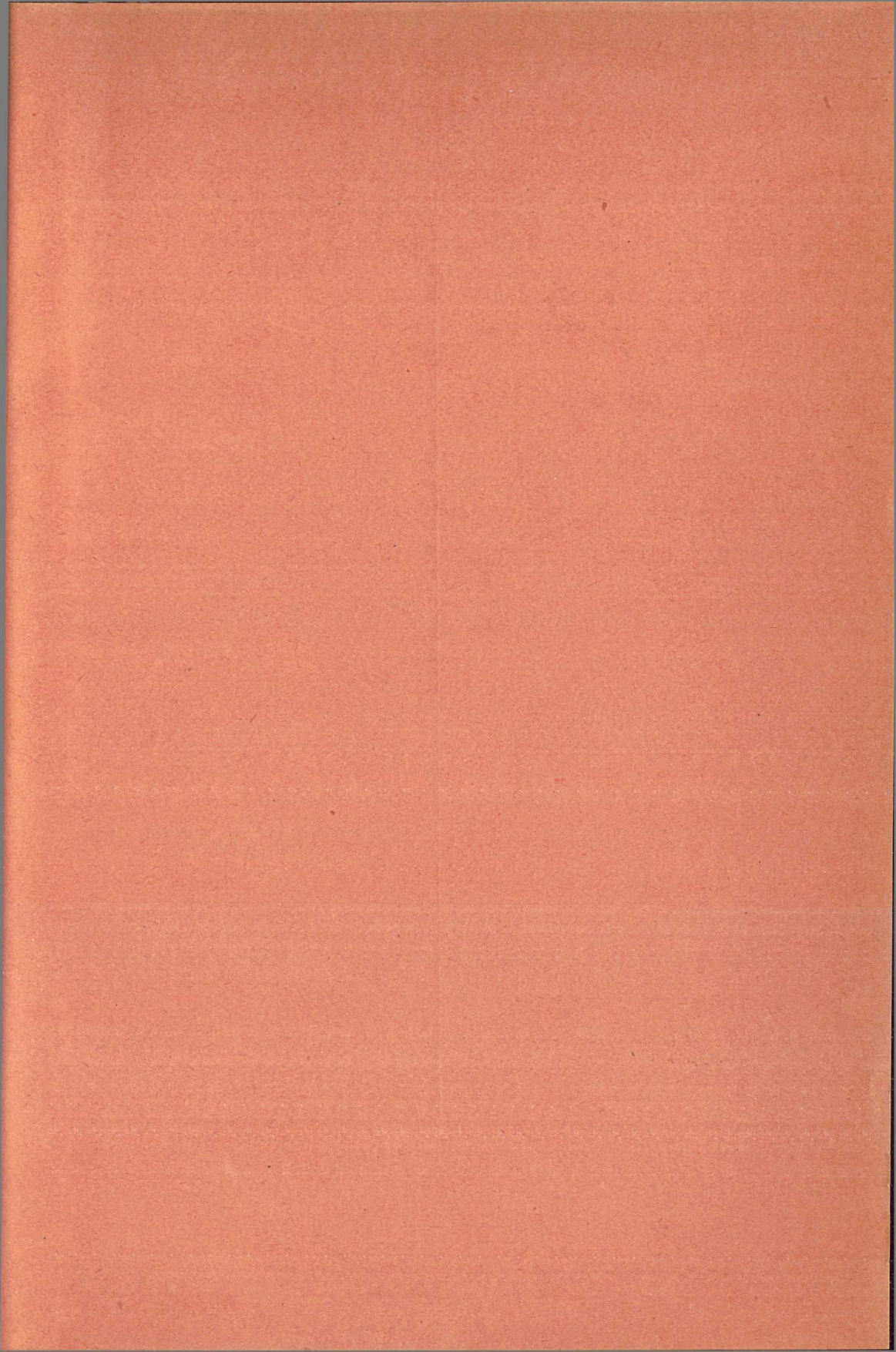
liga gränser till förmån för den, som till följd av oförvållad arbetslöshet eller sjukdom tillfälligtvis är ur stånd att gälda sin skatt. Reformarbetet på förvarande område bör nämligen, såvitt styrelsen kan finna, taga sikte på att från utskyldsstreckets påföljder undantaga allenast dem, som visat tillfälligt oförmåga att erlægga sina utskylder men bör icke bereda möjlighet för dem att innehava kommunala förtroendeposter, vilka visat varaktigt oförmåga eller ovilja att i sådant hänseende göra rätt för sig.»

Svenska stadsförbundets styrelse framhöll i sitt avgivna svar, att en uppmjukning av utskyldsstreckets bestämmelse genom en prövning av de olika fallen, ehuru ur åtskilliga synpunkter önskvärd, torde bliva mycket svår att i praktiken åstadkomma.

Svenska landstingsförbundets styrelse hade intet att anföra i nu föreliggande fråga.

Statens offentliga utredningar 1944

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Industri.

Kommunalförvaltning.

Handel och sjöfart.

Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. [4]

Statens och kommunernas finansväsen.

Kommunikationsväsen.

Politi.

Betänkande ang. nykterhetstillståndet under krigsåren. [3]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Försäkringsväsen.

Hälso- och sjukvård.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Allmänt näringsväsen.

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. långtjänstunderbefäl m. m. [2]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.
Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. [1]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.